

GRZEGORZ SIKORSKI*

NIEWAŻNOŚĆ UMOWY KREDYTU INDEKSOWANEGO I DENOMINOWANEGO NA SKUTEK ZASTOSOWANIA W NIEJ NIEUCZCIWYCH POSTANOWIEŃ

1. UWAGI WSTĘPNE

W ostatnich latach zwiększa się liczba spraw sądowych, których przedmiot stanowią roszczenia związane z umowami kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej, zawieranymi zwłaszcza w latach 2005–2009¹. Umowy te potocznie nazywane są „kredytami frankowymi”, ponieważ walutą, do której denominowano lub indeksowano złotego, był najczęściej frank szwajcarski, przedstawiany jako waluta stabilna i niepoddająca się łatwo wahaniom kursowym. Banki zawarły w tym czasie ponad kilkaset tysięcy takich umów na łączną kwotę około 90 mld zł². Dotyczą one długoterminowych kredytów hipotecznych o dużej warto-

---

* *Autor jest adiunktem w Katedrze Prawa Handlowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego oraz adwokatem.*

¹ Szacuje się, że w latach 2019–2020 do Sądu Okręgowego w Warszawie, który prowadzi około 50% tego typu postępowań w Polsce, złożonych zostało ponad 20 000 pozwów, tj. około czterokrotnie więcej niż w poprzednich dwóch latach, a w roku 2021 obserwuje się nadal trend wzrostowy — <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Sprawy-frankowe-zalegaja-w-sadach-8062562.html>; odnośnie do wzrostu liczby spraw po orzeczeniu TSUE z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, *Dziubak Raiffeisen Bank International AG*, ECLI:EU:C:2019:819, zob. też np. Raport o stabilności systemu finansowego, grudzień 2020 NBP, Warszawa 2020, s. 31 i n., <https://www.nbp.pl/systemfinansowy/rsfl22020.pdf>.

² Por. np. Ocena wpływu na sytuację sektora bankowego i polskiej gospodarki propozycji przewalutowania kredytów mieszkaniowych udzielonych w CHF na PLN według kursu z dnia udzielenia kredytu — Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2013; aktualne dane odnośnie do liczby umów kredytów denominowanych i indeksowanych do franka (ponad 457 000) i łącznej ich wartości (104,8 mld zł) oraz średniej wartości kwoty kredytu pozostającej do spłaty (około 231 000 zł) — zob. np. Wyniki badania portfela kredytów mieszkaniowych i konsumpcyjnych gospodarstw domowych według stanu na koniec 2018 r., aneks do sytuacji banków w 2018 r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2019, s. 5, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/KREDYTY_MIESZKANIOWE_I_KONSUMPCYJNE_2018.pdf; podobne dane (liczba umów kredytów deno-

ści, najczęściej stu lub więcej tysięcy złotych, przeznaczonych na zakup nieruchomości mieszkaniowych przez kredytobiorców³. Występują oni w takich umowach jako konsumenci. Dziś, po upływie najczęściej kilkunastu lat od dnia zawarcia umowy, kredytobiorcy zaczęli sądowo domagać się uznania tych umów za nieważne. Podstawy nieważności kredytobiorcy upatrują w znajdujących się w umowach postanowieniach niedozwolonych w rozumieniu art. 385¹ k.c. Według nich umowa winna być od tych klauzul uwolniona. Z kolei wyeliminowanie z umowy tych postanowień oznacza zdaniem kredytobiorców konieczność stwierdzenia nieważności całej umowy, która bez nich nie może funkcjonować⁴. Ich brak powoduje bowiem niemożność wykonania zobowiązań, które z niej wynikają.

Klauzulami nieuczciwymi zdaniem kredytobiorców są te postanowienia umowne, które przewidują indeksowanie lub denominowanie (przeliczenie) kwoty kredytu do waluty obcej oraz wskazują zasady określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany waluty obcej na złote, na podstawie którego między innymi wyliczana jest wypłacana kwota kredytu, jego transz oraz kwota spłat rat kapitałowo-odsetkowych (klauzule indeksacyjne⁵). Dla obliczenia wysokości kwot wypłacanych i spłacanych przez kredytobiorców klauzule te przewidują zastosowanie kursów wynikających z tabeli ogłaszanej przez bank. Ustalenie kursów w tabeli odbywa się na podstawie samodzielnej decyzji banku. Najczęściej też brak w umowie kredytu postanowień ograniczających swobodę banku w kształtowaniu kursów⁶. W konse-

---

minowanych i indeksowanych do franka — około 470 000; łączna ich wartość — około 107 mld zł) prezentuje też Związek Banków Polskich — Stan portfela kredytów mieszkaniowych denominowanych i indeksowanych do CHF, Warszawa 2019, https://www.zbp.pl/getmedia/e49bb9db-0577-4b73-bc90-cf8a6d13d264/2019_01_24_Prezentacja_CHF_6_bt oraz w: Banki 2020, Raport o sytuacji ekonomicznej banków, 2021, nr 11, s. 136 i n., https://www.zbp.pl/getmedia/4177370b-e5ec-475a-ad09-03bf6cc77e61/ZBP_BANKI2020_FINAL.

³ *Ibidem*.

⁴ Na jedynie sądową ścieżkę dochodzenia tego typu roszczeń zwracają uwagę M. Jagielska, K. Podgórski, E. Sługocka-Krupa: *Dochodzenie roszczeń konsumenckich. Nowy ład dla konsumentów*, Warszawa 2020, s. 27 i n.

⁵ Charakter prawny tych klauzul nie jest jednolicie pojmowany. Są one niekiedy identyfikowane z klauzulami waloryzacyjnymi. Wskazuje się jednak też na cechy różniące te postanowienia od klauzul waloryzacyjnych, takie jak cel ich stosowania i podstawa prawna (art. 353¹ k.c. lub art. 358¹ § 2 k.c.), a także fakt, że służą tylko do przewalutowania kwoty kredytu z waluty obcej na polską lub odwrotnie — zob. np. A. Brzozowski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Legalis 2018, tezy 8 i 9 do art. 358¹ k.c.; wyrok SN z dnia 10 maja 2019 r., I CSK 242/18, LEX nr 2690299; wyrok SN z dnia 15 października 2020 r., I CSK 519/19, www.sn.pl; J. Długopolski: *Ryzyko kursowe przy indeksacji kredytu konsumenckiego kursem obcej waluty* (w:) *Experientia docet. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Elżbiecie Traple*, pod red. P. Kostańskiego i in., Warszawa 2017, s. 1346; M. Korpalski: *Umowa kredytu denominowanego do waluty obcej. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18*, Przegląd Sądowy 2020, nr 7–8, s. 168–169; J. Czabański: *Walutowe klauzule waloryzacyjne w umowach kredytów hipotecznych. Analiza problemu*, Palestra 2016, z. 6, s. 70 i n.; P. Śmiałek: *Kredyty frankowe a abuzywne klauzule waloryzacyjne*, Palestra 2018, z. 6, s. 72; T. Konieczny (w:) *Przewodnik frankowicza*, pod red. J. Czabańskiego, T. Koniecznego, M. Korpalskiego, Warszawa 2020, s. 75 i n.; A. Nowacki: *Dopuszczalność posłużenia się w umowie kredytu oraz umowie pożyczki klauzulą waloryzacyjną*, Monitor Prawa Bankowego 2020, nr 10, s. 77 i n.

⁶ M. Burzyńska: *Ustawa antyspreadowa* (w:) *Problemy współczesnej bankowości. Zagadnienia prawne*, pod red. W. Góralczyka, Warszawa 2014, s. 104 i n.; M. Jabłoński, K. Koźmiński: *Bankowe kredyty waloryzowane do kursu walut obcych w orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2018, s. 348 i n.

wencji to bank wyznaczać może wysokość zobowiązania kredytobiorców. Stąd postanowienia te winny być uznane za abuzywne.

Z uwagi na dużą doniosłość praktyczną tematu należy przeanalizować zgłaszane w procesach sądowych żądania unieważnienia umowy kredytu z powołaniem się na istnienie w nich klauzul niedozwolonych. Wskazane jest przy tym uwzględnienie orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, w tym wyroków zapadłych w sprawach toczących się przed sądami polskimi⁷. Warto też przy okazji, sygnalizacyjnie wskazać na inne kwestie, istotne z punktu widzenia ważności umów kredytu denominowanego i indeksowanego, niekoniecznie związane z postanowieniami nieuczciwymi w stosunku do kontrahenta, jakim jest konsument.

2. UMOWY KREDYTU DENOMINOWANEGO I INDEKSOWANEGO

Wydaje się, że w świetle obowiązujących przepisów nie budzi wątpliwości możliwość konstruowania umowy kredytu jako kredytu indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej, jeśli spełnia ona warunki określone w przepisach prawa bankowego. Ustawodawca bowiem w roku 2011 dodał w art. 69 ust. 2 pr. bank. pkt 4a, który wymaga, aby w treści umowy takiego kredytu znalazły się szczegółowe zasady określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego w szczególności wyliczana jest kwota kredytu, jego transz i rat kapitałowo-odsetkowych oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu⁸. W przywołanym przepisie art. 69 pr. bank. wprowadzono też ust. 3 przewidujący możliwość dokonywania przez kredytobiorcę kredytu denominowanego lub indeksowanego spłaty rat kapitałowo-odsetkowych oraz przedterminowej spłaty pełnej lub częściowej kwoty kredytu bezpośrednio w tej walucie, a także zawarcia w umowie o kredyt postanowień określających zasady otwarcia i prowadzenia rachunku służącego do gromadzenia środków przeznaczonych na spłatę kredytu oraz zasady dokonywania spłaty za pośrednictwem tego rachunku. Tą samą ustawą dokonano również innych zmian, przewidując między innymi zwolnienie kredytobiorcy od opłat związanych z korzystaniem z uprawnienia do spłacania kwoty kredytu bezpośrednio w walucie obcej oraz z otwarciem i prowadzeniem rachunku bankowego służącego spłacie. Bank, zgodnie z nowymi przepisami, nie może także zobowiązać kredytobiorcy do nabywania waluty od określonego podmiotu (art. 75b pr. bank.). W ślad za tym wprowadzone zostały również zmiany w ustawie o kredycie konsumenckim rozciągające rozwiązania przyjęte w prawie

⁷ M.in. wyrok z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, *Dziubak Raiffeisen Bank International AG*, ECLI:EU:C:2019:819.

⁸ Ustawa z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy — Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 165, poz. 984) — zmiana weszła w życie 26 sierpnia 2011 r.

bankowym do kredytów konsumenckich, w tym do umów, z których zobowiązania kredytowe nie zostały jeszcze wykonane⁹. Podobne przepisy zawiera też ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami¹⁰. Przed wprowadzeniem tych przepisów uzasadnienia dla konstrukcji prawnej kredytu denominowanego i indeksowanego poszukiwać trzeba było w zasadzie swobody umów¹¹.

Istnienie tych przepisów, pośrednio dopuszczających zawieranie umów kredytu indeksowanego i denominowanego, nie powoduje jednak, że nie można postawić pytania o skutki zawarcia w nich klauzul abuzywnych, a w szczególności, czy takie działanie nie może być powodem nieważności tych umów¹².

3. ROZWIĄZANIA LEGISLACYJNE PRAWA KRAJOWEGO I EUROPEJSKIEGO W ZAKRESIE KLAUZUL ABUZYWNYCH

Zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem niezgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, ale tylko wtedy, gdy zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Jeżeli postanowienie umowy zgodnie z tymi rozwiązaniami nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie. Regulacja ta stanowi implementację postanowień dyrektywy Rady z dnia 5 kwietnia 1993 r. nr 93/13/EWG o nieuczciwych warunkach w umowach konsumenckich (dalej: dyrektywa 93/13)¹³. Dyrektywa 93/13 zawiera bowiem podobne, choć nie identyczne rozwiązania¹⁴. W art. 3 ust. 1 stwierdza, że warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla

⁹ Zmiany w ustawie o kredycie konsumenckim wprowadziła ustawa przywołana w przypisie poprzedzającym.

¹⁰ Por. art. 6, 10 ust. 1 pkt 7 ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (Dz. U. poz. 819 ze zm.).

¹¹ Por. np. wyrok SN z dnia 25 marca 2011 r., IV CSK 377/10, LEX nr 1107000; wyrok SN z dnia 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; wyrok SN z dnia 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, LEX nr 2626330; wyrok SN z dnia 10 maja 2019 r., I CSK 242/18, LEX nr 2690299.

¹² Por. np. wyrok SN z dnia 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, LEX nr 2642144; a zwłaszcza wyrok SN z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, LEX nr 2771344; wyrok SA w Białymstoku z dnia 14 grudnia 2017 r., I ACa 447/17, Legalis nr 1713633; inaczej w starszym orzecnictwie — por. np. wyrok z dnia 19 marca 2015 r., IV CSK 362/14, LEX nr 1663827.

¹³ Dz. Urz. WE L 95 z 1993 r., s. 29.

¹⁴ Por. np. M. Bławat, K. Pasko: *O zakresie zachowania mocy wiążącej umowy po eliminacji klauzul abuzywnych*, Transformacje Prawa Prywatnego (dalej: TPP) 2016, nr 3, s. 17; M. Skory: *Klauzule abuzywne w polskim prawie ochrony konsumenta*, Kraków 2005, s. 197.

konsumenta. Natomiast w art. 4 ust. 2 ustawodawca europejski stanowi, że ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem. W art. 6 ust. 1 stwierdza zaś, że nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków, czego nie przewiduje art. 385¹ § 2 k.c., stanowiąc jedynie o wyłączeniu mocy wiążącej nieuczciwych postanowień wobec konsumenta.

Wykładnia przepisów prawa krajowego i unijnego winna być prowadzona w taki sposób, aby jak najgłębiej realizować cele dyrektywy, do czego zobowiązane są wszystkie organy państw członkowskich, w tym sądy stosujące prawo¹⁵. Podstawę do takiego działania stanowi art. 4 ust. 3 traktatu o Unii Europejskiej¹⁶. Zgodnie z wyrażoną w nim zasadą lojalności i lojalnej współpracy, Unia i państwa członkowskie wzajemnie się szanują i udzielają sobie wzajemnego wsparcia w wykonywaniu zadań wynikających z traktatów. Państwa członkowskie podejmują wszelkie środki ogólne lub szczególne właściwe dla zapewnienia wykonania zobowiązań wynikających z traktatów lub aktów instytucji Unii. Państwa członkowskie ułatwiają wypełnianie przez Unię jej zadań i powstrzymują się od podejmowania wszelkich środków, które mogłyby zagrażać urzeczywistnieniu celów Unii.

Z tych dość ogólnych przepisów wyciąga się dość powszechnie wnioski, że organy państw członkowskich, w tym sądy, mają obowiązek dokonywania wykładni prawa krajowego zgodnie z przepisami prawa unijnego. Związane są też orzeczeniami Trybunałów Unii w sensie kierunkowym. Uważa się, że sądy krajowe w sprawach analogicznych do tych, które były już rozpatrywane przez między innymi TSUE, mają obowiązek stosowania się do wykładni dokonanej już wcześniej przez Trybunał. W razie gdyby się z nią nie zgadzały, nie mogą po prostu od niej odstąpić. W takiej sytuacji zobowiązane są samodzielnie zwrócić się do Trybunału z pytaniami, aby uzyskać odpowiedzi na tle konkretnego stanu faktycznego danej sprawy, choć jeśli dotyczyć będzie to tego samego zagadnienia, takie ponowne pytanie może być uznane za pozbawione celu i bezprzedmiotowe¹⁷. Brak wypełniania tego obowiązku przez poszczególne organy państw członkowskich, w tym sądy,

¹⁵ Por np. wyrok TSUE z dnia 13 czerwca 2016 r., C-377/14, *Radlinger, Radlingerova*, ECLI:EU:C:2016:283; S. Biernat: *Wykładnia prawa krajowego zgodnie z prawem Wspólnot Europejskich (w:) Implementacja prawa integracji europejskiej w krajowych porządkach prawnych*, pod red. C. Mika, Toruń 1998, s. 125; M. Bławat, K. Pasko: *O zakresie zachowania mocy wiążącej...*, *op. cit.*, s. 17; Ł. Rapacki: *The Principle of European Law Primacy: Polish Perspective (w:) Prawo europejskie w dobie reform. European Law Towards Reform*, pod red. A. Kołtunowskiej, W. Maciejewskiego, A. Zawidzkiej, Warszawa–Maastricht 2008, s. 17.

¹⁶ Wersja skonsolidowana została opublikowana w Dz. Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 1.

¹⁷ Por. P. Dąbrowska: *Skutki orzeczenia wstępnego Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*, Warszawa 2006, s. 79.

poprzez wydanie przez sąd krajowy orzeczenia niezgodnego z dokonaną wykładnią skutkuje jego wadliwością, a w skrajnych przypadkach może nawet prowadzić do odpowiedzialności odszkodowawczej państwa członkowskiego¹⁸.

4. SPRZECZNOŚĆ KLAUZUL INDEKSACYJNYCH Z DOBRYMI OBYCZAJAMI I RAŻĄCE NARUSZENIE INTERESU KONSUMENTA ORAZ BRAK ICH INDYWIDUALNEGO UZGODNIENIA Z KONSUMENTEM

W świetle treści przytoczonych przepisów konieczne jest ustalenie, czy klauzule indeksacyjne, niezgodnione z konsumentem indywidualnie, kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Wtedy bowiem będzie można je uznać za niewiążące, zgodnie z art. 385¹ k.c. oraz art. 3 dyrektywy 93/13. Postanowienia te zawarte być mogą w samej umowie, jak i w regulaminie¹⁹.

Jak wynika z treści przepisów, przesłanki te (ukształtowanie praw i obowiązków konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszenie jego interesów) muszą występować łącznie²⁰. Stanowią one klauzule generalne, które mają charakter ogólny. Oceniane postanowienia muszą być też niezgodnione indywidualnie z konsumentem. Takie samo rozwiązanie charakteryzuje przepisy dyrektywy 93/13.

Przesłanka sprzeczności z dobrymi obyczajami (dobrej wiary) wyraźnie podkreśla nierównowagę kontraktową stron i działanie przedsiębiorcy, który tę nierównowagę wykorzystuje, po to, aby skłonić konsumenta do zawarcia niekorzystnej umowy. Działania te mogą polegać na celowym wprowadzeniu w błąd drugiej strony umowy lub tylko na wykorzystaniu jej zaufania do profesjonalnego przedsiębiorcy mającego znaczącą pozycję w danej branży. Przedsiębiorca może też starać się skorzystać na braku specjalistycznej wiedzy konsumenta, która pozwoliłaby mu na ocenę, zwłaszcza ryzyka wiążącego się z zaproponowanymi postanowieniami

---

¹⁸ Wyrok TSUE z dnia 4 czerwca 2009 r., C-8/08, *T-Mobile Netherlands BV i in. v. Raad van Bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A62008CA0008>.

¹⁹ Por. np. K. Zagrobelny (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2017, s. 742; M. Śmigiel: *Wzorce umów jako czynnik kształtujący zobowiązaniowe stosunki prawne — ewolucja instytucji (w:) O źródłach i elementach stosunków cywilnoprawnych. Księga pamiątkowa ku czci prof. A. Kleina*, pod red. E. Gniewka, Kraków 2000, s. 372.

²⁰ Zob. np. M. Bednarek (w:) *System prawa prywatnego*, t. 5, *Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. E. Łętowskiej, Warszawa 2006, s. 661; E. Łętowska: *Ochrona niektórych praw konsumentów*, Warszawa 2001, s. 98; K. Kohutek: *Kontrola treści ogólnych warunków umów handlowych na tle nowelizacji kodeksu cywilnego w dziedzinie ochrony konsumenta*, Prawo Bankowe 2000, nr 12, s. 33.

umownymi. Postawą sprzeczną z dobrymi obyczajami jest też brak informowania konsumenta o istocie danej usługi oferowanej przez przedsiębiorcę, zwłaszcza wówczas, gdy ma ona charakter specjalistyczny lub gdy przedsiębiorca zdaje sobie sprawę z niewiedzy konsumenta w tym zakresie²¹. Wykorzystując tę sytuację, przedsiębiorca, który przygotowuje wzorzec umowy, kształtuje stosunek prawny nawiązany z konsumentem w sposób nierównorzędny.

Dla oceny postanowień umowy pod kątem zgodności z dobrymi obyczajami użyteczny może też być dorobek literatury i orzecznictwa w zakresie zasad współżycia społecznego. Wiele wskazuje na to, że obie klauzule, dobrych obyczajów i zasad współżycia społecznego, wykazują duże podobieństwo²².

Wydaje się, że klauzule indeksacyjne zawarte w umowach kredytu denominowanego i indeksowanego rzeczywiście kształtują prawa i obowiązki kredytobiorcy w sposób spreczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. To bank jako kredytodawca ustala na podstawie tych postanowień, jednostronnie, używając własnego kursu, ostateczną wysokość zobowiązania kredytobiorcy, zarówno w momencie wypłaty kwoty kredytu, jak i określając wysokość miesięcznej raty jego spłaty wraz z oprocentowaniem. Kredytobiorca nie ma na to żadnego wpływu, bowiem umowa, którą podpisał, zawiera klauzule indeksacyjne, przewidujące taki tryb działania banku. Właśnie te postanowienia, jako naruszające dobre obyczaje, mogą być uznane za abuzywne²³.

Drugą przesłanką, która musi być spełniona, żeby uznać abuzywność klauzuli, jest rażące naruszenie przez nią interesów konsumenta (wprowadzenie znaczącej nierównowagi wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta). W tym zakresie wskazuje się na postawę przedsiębiorcy, który traktując swojego kontrahenta w sposób sprawiedliwy, słuszny i równorzędny, mógłby spodziewać się zgody kontrahenta na zaproponowane postanowienia uzyskanej w drodze negocjacji²⁴. Powinien więc pozostawić do negocjacji omawiane klauzule, czego nie zrobił. W kontekście oceny klauzul indeksacyjnych z punktu widzenia naruszenia interesów konsumenta istotne jest też, kto ponosi ostateczne ryzyko związane z zastosowaniem danej klauzuli. W odniesieniu do klauzuli indeksacyjnej jest to ryzyko kursowe. Jak pokazuje obecna sytuacja, ryzyko to przeniesione jest

²¹ Por. np. G. Karaszewski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. J. Ciszewskiego, P. Nazaruka, Warszawa 2019, s. 686; T. Tomczak: *Klauzule abuzywne w umowach kredytów frankowych — analiza orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Monitor Prawniczy (dalej: Mon. Praw.) 2020, nr 20, s. 1071 i n.

²² Por. szerzej na ten temat np. M. Bednarek (w:) *System prawa prywatnego*, op. cit., s. 662; M. Pecyna: *Kontrola wzorców poza obrotem konsumenckim*, Kraków 2003; K. Kohutek: *Kontrola treści...*, op. cit., s. 33 i n.; M. Śmigiel: *Wzorce umów...*, op. cit., s. 360; W. Popiołek (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2005, t. 1, s. 987.

²³ Tak np. wyrok SN z dnia 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020, nr 7–8, poz. 64; wyrok SN z dnia 7 listopada 2019 r., IV CSK 13/19, LEX nr 2741776; T. Konieczny (w:) *Przewodnik frankowicza*, pod red. J. Czabańskiego, T. Koniecznego, M. Korpalskiego, Warszawa 2020, s. 90.

²⁴ Tak za wyrokiem TSUE z dnia 14 marca 2013 r., C-415/11, ECLI:EU:C:2013:164; P. Mikłaszewicz (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2017, s. 264.

na konsumenta. Ryzyko kredytobiorcy nie jest przy tym ograniczone żadną, maksymalną sumą (granica). Postanowienia, które to przewidują, nie zostały z konsumentem negocjowane, stanowią część wzorca, którym posłużył się kredytodawca, przez co rażąco naruszają interes konsumenta²⁵.

Brak zachowania równowagi pomiędzy stronami, niesprawiedliwe ukształtowanie pozycji prawnej stron w umowie opracowanej przez przedsiębiorcę, stanowią ziszczenie się przesłanki naruszenia interesów konsumenta, co ma swoją podstawę w treści dyrektywy 93/13 stanowiącej wprost o nierównowadze wynikających z umowy, praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta. Rozumienie tej przesłanki musi być szerokie. Przez pojęcie interesów konsumenta, które doznają ochrony, rozumieć należy zarówno interesy prawne, jak i ekonomiczne, a nawet, jak się uważa, dyskomfort spowodowany utratą czasu, doznaniem zawodu, niezrzetelnością traktowania²⁶. Naruszenie interesów musi być przy tym znaczące.

Taki wpływ na umowę klauzul, które są sprzeczne z dobrymi obyczajami i naruszają rażąco interes konsumenta, następuje jedynie w sytuacji, w której nie są one indywidualnie uzgodnione. Jeśli konsument świadomie się godzi na zawarcie w umowie klauzul nieuczciwych, sanuje to te postanowienia i zapewnia im skuteczność.

Przepis art. 385¹ § 3 k.c. wprowadza domniemanie, zgodnie z którym nieuzgodnionymi indywidualnie są postanowienia umowy przejęte z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta. W praktyce bowiem kontrahent nie ma wpływu na treść takiego wzorca, który jest określany samodzielnie przez przedsiębiorcę. Oczywiście nie oznacza to, że każda umowa, która została przygotowana przez przedsiębiorcę, dotknięta jest cechą nieuzgodnienia. Ten fakt będzie musiał ewentualnie w razie sporu ustalić sąd²⁷. Nieuzgodnione indywidualnie są te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. To, czy tak było, wynikać może z przebiegu procesu zawierania umowy²⁸. Nie chodzi o to, czy konsument zapoznał się faktycznie z treścią podpisywanej umowy. Ustawodawca ma na myśli taką sytuację, w której mógł on mieć rzeczywisty wpływ na treść przyjmowanych postanowień, czy przedsiębiorca dopuszczał możliwość ich modyfikacji lub wręcz wyeliminowania z umowy, czy propozycje konsumenta były negocjowane lub czy zostały przyjęte przez przedsiębiorcę i włączone do umowy²⁹. Takie indywidualne uzgodnienie nie występuje też wówczas, gdy przed-

---

²⁵ Por. SN w wyroku z dnia 15 października 2019 r., V CSK 347/18, LEX nr 2749471, i w wyroku z dnia 27 października 2019 r., II CSK 483/18, LEX nr 2744159.

²⁶ Por. np. W. Popiołek (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz...*, op. cit., s. 988; E. Łętowska: *Prawo umów*, Warszawa 2002, s. 340 i n.; K. Kohutek: *Kontrola treści...*, op. cit., s. 31; M. Bednarek (w:) *System prawa prywatnego*, op. cit., s. 663–664.

²⁷ Zob. np. E. Łętowska: *Ochrona niektórych praw konsumentów...*, op. cit., s. 101.

²⁸ K. Zagrobelny (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2017, s. 743.

²⁹ G. Karaszewski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz...*, op. cit., s. 685; K. Zagrobelny (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz...*, op. cit., s. 743; P. Mikłaszewicz (w:) *Komentarze prawa prywatnego. Prawo konsumenckie*, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2019, t. 7, s. 29–30.

siębiorca przedstawia do wyboru kilka wariantów postanowień lub pozostawił kontrahentowi jedynie wolne miejsca do uzupełnienia określoną treścią³⁰. Jak się też uważa, o takim indywidualnym uzgodnieniu nie świadczy również złożenie przez kredytobiorcę oświadczenia „wyrażam zgodę” bądź użycie innego, podobnego zwrotu. Takie działanie kredytobiorcy powoduje jedynie trudności procesowe dla konsumenta, który wykazać musi brak indywidualnego uzgodnienia danej klauzuli³¹. Indywidualnym uzgodnieniem nie będzie też przedstawienie konsumentowi do podpisu formularza umowy, w którym zmienne są tylko dane personalne klienta, przedmiotu kredytowania i kwoty kredytu. Nie może być też mowy o negocjacjach, jeśli postanowienia dotyczące przeliczenia złotych na walutę obcą i przyjętego kursu są częścią wręczanego dokumentu, jakim jest regulamin. Dowodem negocjacji nie może być więc w tej sytuacji sam podpis konsumenta pod umową. Nie oznacza on indywidualnego uzgodnienia. Stanowi jedynie dowód zawarcia umowy przygotowanej przez drugą stronę³².

Nie uogólniając, co musi być wykazane w konkretnym procesie, stwierdzić jednak można, że w większości umów kredytu denominowanego i indeksowanego do takiego indywidualnego uzgodnienia klauzul, odnoszących się do zasad przeliczania złotych na walutę (i odwrotnie) oraz stosowanych do tego kursów, nie dochodziło. Banki posługiwały się formularzami umów i regulaminami, których treść nie podlegała negocjacjom, zwłaszcza w zakresie klauzul indeksacyjnych, które przecież stanowiły istotę takiej umowy³³.

Zgodnie z art. 385² k.c. oceny zgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy. Należy też, zgodnie z przywołanym przepisem, brać pod uwagę treść samej umowy, ale nie tylko. Równie istotne znaczenie mają okoliczności jej zawarcia oraz uwzględnienie innych umów pozostających w związku z tą, obejmującą postanowienie będące przedmiotem oceny.

Podobne stanowisko zajmuje TSUE, uznając, że ocena, czy postanowienie umowy jest nieuczciwe, jest dokonywana na dzień zawarcia umowy³⁴.

Występowanie przesłanek abuzywności w zakresie zamieszczonych w danej umowie klauzul będzie powodować brak związania stron tymi postanowieniami,

³⁰ Por. np. M. Bednarek (w.): *System prawa prywatnego, op. cit.*, s. 659.

³¹ *Ibidem*; E. Łętowska: *Prawo umów...*, *op. cit.*, s. 339.

³² Por. np. wyrok SN z dnia 13 czerwca 2012 r., II CSK 515/11, LEX nr 1231312; wyrok SN z dnia 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, LEX nr 2308321.

³³ Tak też np. SN w wyroku z dnia 7 listopada 2019 r., IV CSK 13/19, LEX nr 2741776.

³⁴ Por. np. wyrok TSUE z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, *Dziubak Raiffeisen Bank International AG*, ECLI:EU:C:2019:819; wyrok TSUE z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, *I.W. R.W. Bank BPH S.A.*, ECLI:EU:C:2021:341. W starszej literaturze próbowano bronić tezy, że zmiana umowy dokonana po jej zawarciu, zmieniająca postanowienia nieuczciwe, sanuje umowę — por. np. A. Bolecki: *Modyfikacja klauzul abuzywnych w trybie tzw. jednostronnej zmiany umowy a naruszenie zbiorowych interesów konsumentów*, *Studia Prawa Prywatnego* 2018, z. 3, <https://czasopisma.beck.pl/studia-prawa-prywatnego/artukul/modyfikacja-klauzul-abuzywnych-w-trybie-tzw-jednostronnej-zmiany-umowy-a-naruszenie-zbiorowych-interesow-konsumentow/>.

które uznane zostaną, w wyniku dokonanej kontroli sądowej, za niedozwolone. Tak stanowi art. 385¹ k.c. Uzupełnia tę regulację art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, który dopuszcza zachowanie umowy, o ile jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków.

5. KLAUZULE INDEKSACYJNE JAKO OKREŚLAJĄCE GŁÓWNE ŚWIADCZENIA STRON

Zgodnie z art. 385¹ § 1 zdanie drugie k.c. nie można uznać za niedozwolone tych postanowień umowy, które określają główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, o ile zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Uzupełnia polską regulację art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, stanowiąc, że ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy ani określenia głównego przedmiotu umowy, ani relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem. Można więc powiedzieć, że konsument w takiej sytuacji, rozumiejąc treść przedstawionej mu umowy, godzi się na jej treść, również tę dla siebie niekorzystną. Konieczne jest więc dokonanie analizy, czy postanowienia odnoszące się do mechanizmu indeksacji stanowią główne świadczenia stron, a jeśli tak, to czy zostały one sformułowane w umowie w sposób jednoznaczny.

Wydaje się, że postanowienia odnoszące się do indeksacji kwoty kredytu, zawarte w umowie o kredyt denominowany i indeksowany, określają główne świadczenia stron. Charakteryzują one bowiem tę umowę i pozwalają na jej wyodrębnienie spośród innych typów umów kredytu, w szczególności tych, które udzielane są i spłacane w tej samej walucie i to niezależnie od tego, czy walutą tą jest złoty polski (tzw. kredyty złotowe), czy też inna waluta (tzw. kredyty walutowe). Postanowienia te określają bowiem wysokość świadczenia, które ma obowiązek spełnić kredytobiorca. Bez zastosowania tych postanowień nie wiadomo byłoby, jaką kwotę ma spłacić kredytobiorca w dniu płatności poszczególnych rat spłaty kredytu. Odnosi się to nie tylko do raty spłaty kapitału, lecz także do raty odsetkowej. Kwotę należnych odsetek można bowiem ustalić dopiero po przeliczeniu i określeniu wartości kwoty kredytu pozostałego do spłaty. Bez klauzuli indeksacyjnej nie jest zatem w ogóle możliwe ustalenie wysokości miesięcznej raty kapitałowej i odsetkowej, a przecież konieczność spełnienia świadczenia z tytułu zarówno spłaty kwoty kredytu, jak i odsetek należy do treści umowy kredytu, zgodnie z art. 69 ust. 2 pkt 5 pr. bank., stanowiąc główne świadczenie kredytobiorcy³⁵. Podobnie, wypłata kwoty kredytu jest przedmiotem podstawowego świadczenia banku wyni-

---

³⁵ Por. np. Z. Ofiarski: *Prawo bankowe*, LEX 2013, tezy do art. 69; G. Sikorski: *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 203–204 i przywołana tam literatura i orzecznictwo.

kającego z tej umowy, a jej wysokość też określana jest z wykorzystaniem klauzul indeksacyjnych. Za potraktowaniem postanowień indeksacyjnych jako określających główne świadczenia stron przemawiają też cel i przyczyna zawarcia umowy, którymi było zminimalizowanie kosztu odsetkowego dla kredytobiorcy.

Można więc uznać, że postanowienia odnoszące się do indeksacji charakteryzują czynność prawną, która dochodzi do skutku pomiędzy stronami, stanowiąc albo o istocie danej umowy, albo przynajmniej o jej typowych cechach³⁶. Tak samo jako charakteryzujące daną czynność prawną rozumiane jest pojęcie postanowienia umowy określającego główny przedmiot umowy użyte w art. 4 dyrektywy 93/13³⁷. Czynność ta w praktyce nazywana jest umową kredytu denominowanego lub indeksowanego. W umowach tych bez zastosowania klauzuli indeksacyjnej nie można ustalić świadczenia kredytobiorcy sprowadzającego się do spłaty kredytu, a w umowie kredytu denominowanego — kwoty podlegającej wypłacie kredytobiorcy, a zatem świadczenia kredytodawcy. Strony nie mają więc możliwości wywiązania się z umowy. Jeśli kredytobiorca nie spełnia świadczenia, bowiem bez zastosowania klauzuli nie jest w stanie ustalić jego wysokości, bądź spełnia je według własnego uznania, nie licząc się z wynikiem zastosowania klauzuli indeksacyjnej, to skutek jest taki, że albo nie wykonuje w ogóle umowy, albo wykonuje ją wadliwie³⁸. Analogiczne wnioski należy wywodzić z niespełnienia świadczenia przez kredytodawcę. Skoro tak, to trzeba takie klauzule potraktować jako wyznaczające świadczenie główne stron. Świadczenie nie jest spełnione w całości lub w części, właśnie wtedy, gdy jest świadczeniem głównym, a nie ubocznym³⁹.

³⁶ Zob. np. M. Bednarek (w.): *System prawa prywatnego, op. cit.*, s. 655; F. Zoll (w.): *Prawo bankowe. Komentarz*, pod red. F. Zolla, Kraków 2005, t. 2, s. 314; Ł. Węgrzynowski: *Niedozwolone postanowienia umowne jako środek ochrony słabszej strony umowy obligacyjnej*, Warszawa 2006, s. 65 i n.; G. Sikorski: *Wpływ zamieszczenia w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego klauzul niedozwolonych na dalszy jej byt, w świetle wyroku TSUE w sprawie C-260/18* (w): *Reklamacje, mediacje i inne postępowania w sprawach konsumenckich*, pod red. Z. Długosza, K. Podgórskiego, E. Sługockiej-Krupy, Warszawa 2021, s. 118–119 i przywołana tam literatura; wyrok SN z dnia 30 września 2015 r., I CSK 800/14, OSNC 2016, nr 9, poz. 105; wyrok SN z dnia 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16, OSNC 2018, nr 7–8, poz. 79; a zwłaszcza wyrok SN z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, LEX nr 2771344, w którym wyraźnie sąd ten przyjmuje konieczność odejścia od wcześniejszej linii orzeczniczej, która odmawiała klauzulom indeksacyjnym charakteru postanowień określających główny przedmiot świadczenia.

³⁷ Por. np. wyroki TSUE z dnia 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, *Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai p. OTP Jelzálogbank Zrt*, pkt 49–50; z dnia 26 lutego 2015 r., C-143/13, *Bogdan Matei i Ioana Ofelia Matei p. S.C. Volk sbank România SA*, pkt 54; z dnia 23 kwietnia 2015 r., C-96/14, *Jean-Claude Van Hove p. CNP Assurances SA*, pkt 33; z dnia 20 września 2017 r., C-186/16, *R.P. Andriuciu i in. p. Banca Românească SA*, pkt 35; z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, *Dziubak Raiffeisen Bank International AG*, ECLI:EU:C:2019:819.

³⁸ Por. np. orzeczenia publikowane na portalu orzeczeń, w tym np. wyrok SO w Warszawie z dnia 3 stycznia 2020 r., XXV C 2514/19, [http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/154505000007503_XXV_C_002514_2019_Uz_2020-02-16_001](http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/154505000007503_XXV_C_002514_2019_Uz_2020-02-16_001).

³⁹ Por. np. T. Dybowski, A. Pyrzyńska (w.): *System prawa prywatnego, t. 5, Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. E. Łętowskiej, Warszawa 2006, s. 185; wyrok SA w Warszawie z dnia 29 stycznia 2020 r., I ACa 67/19, LEX nr 2817620; wyrok SA w Warszawie z dnia 30 grudnia 2019 r., I ACa 697/18, LEX nr 2772916; wyrok SN

Nie można jednak w tym miejscu nie odnotować, że w orzecznictwie i literaturze, zwłaszcza w poprzednich latach, były prezentowane też i inne poglądy, które nie traktowały klauzuli indeksacyjnej jako postanowienia określającego główne świadczenia stron⁴⁰. Obecnie jednak zaobserwować można trend przeciwny. Nowsze orzecznictwo TSUE⁴¹ coraz częściej uznaje klauzule indeksacyjne za postanowienia określające główne świadczenia stron. Za takim traktowaniem tych klauzul opowiadają się też sądy rozpatrujące „sprawy frankowe”⁴².

Skoro dopuszczono możliwość, że klauzule indeksacyjne mogą określać główne świadczenia stron, konieczna jest ocena ich sformułowania. Klauzule określające główne świadczenia stron, zarówno z punktu widzenia prawa krajowego, jak i europejskiego, mogą być uznane za nieuczciwe wówczas, gdy nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny (art. 385¹ k.c.) oraz o ile warunki te nie zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem (art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13). Ustawodawca, zarówno krajowy, jak i europejski, wychodzi tu bowiem z założenia, że strony, rozumiejąc postanowienia podstawowe z punktu widzenia określenia ich głównych świadczeń, uzgodniły je. Stąd dla możliwości poddania postanowień określających główne świadczenia stron pod kątem ich nieuczciwego charakteru konieczne jest, aby były zredagowane w sposób niejednoznaczny i niezrozumiały (zasada transparentności)⁴³. Konsument musi przecież zdawać sobie sprawę z istoty umowy, którą zawiera, a tę określają właśnie postanowienia charakteryzujące główne świadczenia stron. Jedynie więc niejednoznaczność postanowień określających główne świadczenia, sformułowanie ich w niezrozumiały i skomplikowany sposób może przemawiać za oceną ich niedozwolonego charakteru⁴⁴. Brak jednoznaczności klauzul określających główne świadczenia może bowiem wprowadzać wątpliwość co do tego, czy rzeczywiście strony uzgodniły ich treść, bo być może konsument ich nie rozumiał.

Jednoznaczność postanowień określających główne świadczenia stron i wyrażenie ich prostym językiem nie oznacza tylko tego, że są one poprawnie sformuło-

---

z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, LEX nr 2771344; wyrok SA w Warszawie z dnia 4 grudnia 2019 r., I ACa 442/18, LEX nr 2770377; wyrok SA w Warszawie z dnia 28 listopada 2019 r., VI ACa 232/19, LEX nr 2784490; wyrok SN z dnia 9 maja 2019 r., I CSK 242/18, LEX nr 2690299; wyrok SN z dnia 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, LEX nr 2642144.

⁴⁰ Por. np. wyrok SN z dnia 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16, LEX nr 2308321; wyrok SN z dnia 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16, OSNC 2018, nr 7–8, poz. 79, LEX nr 2369626; wyrok SN z dnia 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020, nr 7–8, poz. 64; wyrok SN z dnia 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, LEX nr 2626330; wyrok TSUE z dnia 30 kwietnia 2014 r. w sprawie C-26/13, *Árpád Kásler i Hajnalka Káslerné Rábai p. OTP Jelzálogbank Zrt*, ECLI:EU:C:2013:218.

⁴¹ Por. np. wyrok TSUE z dnia 14 marca 2019 r., C-118/17, *Dunai ERSTE Bank Hungary Zrt*, ECLI:EU:C:2019:207; wyrok TSUE z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, *Dziubak Raiffeisen Bank International AG*, ECLI:EU:C:2019:819; Ł. Węgrzynowski: *Dopuszczalność uznania klauzuli indeksacyjnej (denominacyjnej) zawartej w umowie kredytu frankowego za postanowienie umowne określające główne świadczenie stron w ramach kontroli abuzywnej*, LEX/el. 2020.

⁴² Zob. orzeczenia przywołane w przyp. 61.

⁴³ Por. np. M. Bednarek (w:) *System prawa prywatnego*, op. cit., s. 655 i przywołana tam bogata literatura.

⁴⁴ Zob. np. G. Karaszewski (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz...*, op. cit., s. 685.

wane pod względem językowym i gramatycznym. Te postanowienia trzeba bowiem analizować z punktu widzenia tego, czy konsument posiada dzięki nim wiedzę o skutkach zastosowania tych klauzul. Uzasadnieniem takiego podejścia jest fakt, że konsument jest stroną słabszą umowy, która może nie mieć specjalistycznej wiedzy potrzebnej do oceny następstw zawieranej umowy i jej treści. To dlatego ustawodawca nakazuje przedsiębiorcy szczegółowo informować konsumenta nie tylko o treści umowy, ale o wszystkich skutkach, jakie wiążą się z jej zawarciem (por. np. przepisy ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim⁴⁵ i inne przepisy dotyczące umów z konsumentami). W kontekście klauzuli indeksacyjnej nie jest więc istotne jedynie to, czy w sposób jasny określa ona, jaka kwota kredytu, kiedy i w jaki sposób będzie przeliczana na inną walutę i na jaką. Ważne jest również wskazanie, od czego zależeć będzie przyjęty do tych przeliczeń kurs, czy jego wysokość będzie obiektywna i czy będą miały na nią wpływ czynniki zewnętrzne w stosunku do stron. Konsument winien też wiedzieć, jakie skutki ekonomiczne ten mechanizm będzie wywoływał dla niego w trakcie trwania umowy⁴⁶ i jaka może być ich skala. W przypadku klauzul indeksacyjnych jest to szczególnie istotne dla konsumenta, który najczęściej nie osiąga przychodów w walutach, do których odnoszą się te klauzule i na co dzień się nimi nie posługuje. Takiej informacji kredytobiorca nie otrzymuje ani w umowie, ani w procesie poprzedzającym jej zawarcie. Kurs, według którego będzie dokonywane w przyszłości przeliczenie walutowe wyznaczające saldo zadłużenia, kwotę wypłacanego kredytu czy też konkretną ratę spłaty kwoty kredytu i odsetek, określony będzie bowiem przez bank, według reguł, których kredytobiorca nie zna. W przygotowanej przez bank umowie i towarzyszącej jej dokumentacji brak jest bowiem wskazania danych pozwalających na wyliczenie tego kursu.

6. NIEWAŻNOŚĆ UMOWY JAKO SKUTEK ABUZYWNOŚCI KLAUZUL INDEKSACYJNYCH

Stwierdzenie abuzywności (nieuczciwości) klauzul indeksacyjnych prowadzi do tego, że nie są one dla stron wiążące (art. 385 § 1 k.c. i art. 3 i 4 dyrektywy 93/13). Będzie tak zarówno wtedy, gdy klauzule te, nie stanowiąc postanowień określających

⁴⁵ T.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1083.

⁴⁶ Interesujące jest orzecznictwo TSUE, który stosuje rozszerzającą wykładnię przepisów w odniesieniu do oceny jednoznaczności użytych w umowie sformułowań odnoszących się do głównych świadczeń stron, wymagając, aby wskazywały one właśnie wszelkie następstwa, w tym ekonomiczne, stosowania instrumentów opisanych w umowie — por. np. postanowienie TSUE z dnia 22 lutego 2018 r., C-126/17, *Erste Bank Hungary*, ECLI:EU:C:2018:107; wyrok TSUE z dnia 20 września 2017 r., C-186/16, *Ruxandra Paula Andriciuc i in. Banca Românească SA*, ECLI:EU:C:2017:703; wyrok TSUE z dnia 20 września 2018 r., C-51/17, *OTP Bank Nyrt. i OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt Teréz Ilyés i Emil Kiss*, ECLI:EU:C:2018:750; wyrok TSUE z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, *Dziubak Raiffeisen Bank International AG*, ECLI:EU:C:2019:819.

główne świadczenia stron, są niezgodnione indywidualnie i sformułowane w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami oraz rażąco naruszają interes konsumenta, jak i wówczas, gdy w sposób niejednoznaczny i nieuczciwy określają jednak przedmiot głównych świadczeń stron. Powstaje jednak pytanie, czy w takiej sytuacji umowa będzie trwać pomiędzy stronami dalej pozbawiona tych klauzul, czy też raczej będzie ona nieważna⁴⁷.

Analizując brzmienie art. 385¹ § 2 k.c. i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, nie sposób nie zauważyć różnicy skutków, jakie związane są z abuzywnością (nieuczciwością) postanowień dla dalszego związania stron umową⁴⁸. Prawo krajowe przewiduje bowiem, że umowa obowiązuje strony nadal pozbawiona tych postanowień, które są niedozwolone, a przepisy unijne uzależniają dalsze obowiązywanie umowy od tego, czy jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków.

Z przepisów dyrektywy 93/13 wynika więc, że umowa nie będzie mogła obowiązywać stron w całości, jeśli wyeliminowanie z niej klauzul abuzywnych doprowadzi do sytuacji, w której niemożliwe będzie jej dalsze trwanie. Zdarzy się to wówczas, gdy klauzule abuzywne charakteryzują umowę. Nie ma przy tym znaczenia, czy stanowią one jej *essentialia negotii*, czy szerzej postanowienia określające główne świadczenia stron⁴⁹. Ważne jest, że eliminując te postanowienia z umowy, nie można określić wysokości świadczenia, które ma spełnić kredytobiorca przy zwrocie kwoty kredytu, jak i bank przy jego wypłacie. Usunięcie bowiem klauzuli indeksacyjnej spowoduje, że nie będzie można ustalić, w jakiej kwocie w złotych kredytobiorca ma świadczyć ratę wyrażoną we frankach⁵⁰. Odnosić się to będzie zarówno do świadczenia z tytułu poszczególnych rat spłaty kredytu i odsetek, jak i całego zobowiązania, które pozostaje jeszcze do wykonania.

W świetle przepisów dyrektywy umowa nie będzie dalej obowiązywać stron, jeśli abuzywnością dotknięte są te jej postanowienia, które określają główne świadczenia stron. Wydaje się, że może tak być również, jeśli nieuczciwość odnosi się do tych postanowień, które głównych świadczeń nie określają, jeśli jednak wynika jasno, że bez tych niedozwolonych klauzul strony nie zawarłyby umowy w ogóle. Postanowienia te wyrażały bowiem zgodny zamiar stron, prowadzący do zawarcia

---

⁴⁷ Obszerny opis wyrażanych w literaturze polskiej poglądów na temat wpływu klauzul abuzywnych zawartych w umowie kredytu indeksowanego na jej ważność zawarto w: K. Jurzak, A. Malina, D. Piotrowski, T. Janas, J. Augustyn: *Abuzywność klauzul umownych w świetle wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie C-260/18*, TPP 2021, nr 2, s. 8–10.

⁴⁸ Por. tak też M. Bławat, K. Pasko: *O zakresie zachowania mocy wiążącej umowy...*, *op. cit.*, s. 17; J. Pisuliński: *Sankcja zamieszczenia w umowie niedozwolonego postanowienia w świetle dyrektywy 93/13/EWG i orzecznictwa TSUE (w:) Życie umowy konsumenckiej po uznaniu jej postanowienia za nieuczciwe na tle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE*, pod red. M. Romanowskiego, Warszawa 2017, Legalis/el.

⁴⁹ Przeważające w literaturze jest zdanie, że postanowienia określające główne świadczenia stron stanowią przede wszystkim elementy istotne umowy — por. np. W. Popiołek (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz...*, *op. cit.*, s. 988; M. Jagielska: *Niedozwolone klauzule umowne (w:) Europejskie prawo konsumenckie a prawo polskie*, pod red. E. Nowińskiej, P. Cybuli, Kraków 2005, s. 85.

⁵⁰ Kredytobiorca zobowiązuje się bowiem w umowie do świadczenia wobec banku w złotych polskich.

umowy, do której strony dążyły⁵¹. Zgodnym zamiarem obu stron na pewno nie była objęta umowa kredytu denominowanego i indeksowanego pozbawiona postanowień, w postaci klauzuli indeksacyjnej. Wówczas bowiem byłby to kredyt złotowy, a przecież takiej umowy strony nie zawarły, mając taką możliwość. Bank nie zdecydowałby się też na zawarcie umowy kredytu złotowego, w której oprocentowanie byłoby na niższym poziomie, charakterystycznym dla umów wyrażonych w walutach obcych.

Abuzywność części postanowień umowy może więc, zgodnie z przepisami dyrektywy 93/13, prowadzić do upadku całej umowy. Takie stanowisko, oparte na brzmieniu art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, znajduje odzwierciedlenie w licznych orzeczeniach TSUE⁵². Jest też akceptowane w polskim orzecznictwie, zwłaszcza nowszym, w wyrokach zapadłych po wyroku TSUE z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, *Dziubak Raiffeisen Bank International AG*⁵³. Dopuszcza się takie rozwiązanie również w literaturze⁵⁴.

O ile nie budzi wątpliwości, w świetle dyrektywy 93/13, możliwość wyeliminowania z obrotu umowy, której część postanowień jest nieuczciwa, o tyle powstaje pytanie, jak taki skutek pogodzić z treścią art. 385¹ § 2 k.c., który przecież wyraźnie stanowi o dalszym obowiązywaniu umowy pozbawionej jedynie klauzul abuzywnych.

Należy przyjąć, że dyrektywa 93/13 na pewno znajdzie zastosowanie w sytuacji, której nie obejmuje norma art. 385¹ § 2 k.c. Będzie więc ona podstawą do stwierdzenia braku możliwości związania stron umową w sytuacjach wyjątkowych, a więc właśnie w takich, w których pozostawanie umowy w mocy bez postanowień abuzywnych nie jest możliwe, bo umowy bez tych klauzul nie da się wykonać. Taka sytuacja nastąpi też wtedy, gdy umowa w kształcie bez postanowień nieuczciwych nie była objęta konsensem stron⁵⁵. Wyrażane jest też, zwłaszcza w nowszej litera-

⁵¹ Por. np. I. Karasek-Wojciechowicz: *Wpływ niedozwolonego charakteru klauzuli na związanie stron umową*, TPP 2018, nr 2, s. 49.

⁵² Zob. wyrok TSUE z dnia 15 marca 2012 r. w sprawie C-453/10, *Pereničová i Perenič*, ECLI:EU:C:2012:144, pkt 31–33; wyrok TSUE z dnia 30 maja 2013 r. w sprawie C-397/11, *Jörös*, ECLI:EU:C:2013:340, pkt 47; wyrok TSUE z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, *Dziubak Raiffeisen Bank International AG*, ECLI:EU:C:2019:819; wyrok TSUE z dnia 30 maja 2013 r. w sprawie C-397/11, *Jörös*, ECLI:EU:C:2013:340, pkt 41; wyrok TSUE z dnia 30 maja 2013 r. w sprawie C-488/11, *Asbeek Brusse i de Man Garabito*, ECLI:EU:C:2013:341; P. Mikłaszewicz (w.): *Kodeks cywilny. Komentarz...*, op. cit., s. 268 i 270; wyrok TSUE z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, *I.W. R.W. Bank BPH S.A.*, ECLI:EU:C:2021:341.

⁵³ ECLI:EU:C:2019:819; zob. np. wyroki przywołane w przyp. 61.

⁵⁴ Zob. np. M. Bednarek: *Skutki prawne wadliwego sformułowania klauzuli zmiennego oprocentowania w umowie kredytowej (przyczynek do dyskusji)*, Studia Prawa Prywatnego 2017, z. 2, <https://czasopisma.beck.pl/studia-prawa-prywatnego/artukul/sutki-prawne-wadliwego-sformulowania-klauzuli-zmiennego-oprocentowania-w-umowie-kredytowej-przyczynek-do-dyskusji/>; J. Czabański: *Glosa do wyroku SN z 14 maja 2015 r., II CSK 768/14*, Pałestra 2016, z. 1–2, s. 182 i n., choć dotyczy ona klauzuli zmiennego oprocentowania i negatywnego wpływu, uznaje ją za bezskuteczną na dalsze trwanie umowy; inaczej w tym zakresie wypowiedział się P. Gorzko: *Zagadnienia dopuszczalności stosowania oraz abuzywności bankowych klauzul o zmiennym oprocentowaniu*, TPP 2012, nr 3, s. 5 i n.

⁵⁵ Por. np. I. Karasek-Wojciechowicz: *Wpływ niedozwolonego charakteru...*, op. cit., s. 51–52.

turze, stanowisko, że ze względu na pierwszeństwo prawa UE wykładnia przepisów krajowych musi być dokonywana w zgodzie z między innymi przepisami dyrektywy. Dyrektywa 93/13 wyznacza bowiem minimalny zakres ochrony konsumenta (art. 8 dyrektywy 93/13). Systemy wewnętrzne mogą rozszerzać poziom tej opieki⁵⁶. Nie mogą jednak go zmniejszać. Utrzymanie umowy, po usunięciu z niej klauzul abuzywnych, wydaje się zaś, w wielu sytuacjach, a zwłaszcza takich, które prowadziłyby do niemożności wykonania umowy, właśnie takim regresywnym rozwiązaniem w stosunku do przepisów dyrektywy. Jak podkreśla TSUE, może być to możliwe jedynie w sytuacji, w której pozostaje w zgodzie z przepisami krajowymi⁵⁷.

Analizując krajowe przepisy, trzeba dojść do wniosku, że utrzymanie umowy po wyeliminowaniu z niej postanowień abuzywnych określających mechanizm indeksacji powodować winno uznanie tej umowy za nieważną. Brak bowiem podstaw do utrzymania jej w mocy, jeżeli umowa, bez klauzul nieuczciwych, kreuje stosunek prawny, który sprzeciwia się właściwości (naturze) tego zobowiązania, ustawie lub zasadom współżycia społecznego. Prowadzi to do przekroczenia granic swobody umów, a w konsekwencji nieważności umowy na podstawie art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c.⁵⁸ Co prawda art. 385¹ § 2 k.c. jest przepisem szczególnym, a także późniejszym w stosunku do art. 58 k.c., jednak nie oznacza to, że uchyla zawsze zastosowanie tego ostatniego. Zastosowanie art. 385¹ § 2 k.c. nie może prowadzić do sytuacji, w której będzie funkcjonować umowa, która po wyeliminowaniu z niej klauzul niedozwolonych kreuje stosunek prawny sprzeczny z prawem. Przepis art. 58 § 1 k.c. znajdzie zresztą zastosowanie niezależnie od tego, czy do wykreowania niezgodnego z prawem stosunku prawnego doszło już w momencie zawarcia umowy zawierającej postanowienia nieuczciwe, czy też taki stosunek powstanie następczo w wyniku eliminacji takich klauzul⁵⁹. Podstawą utrzymania takiej umowy nie może być art. 385¹ § 2 k.c., który nie może wyłączać ogólnych zasad prawa zobowiązań (w tym art. 353¹ k.c.), prowadząc, poprzez usunięcie postanowień abu-

⁵⁶ Por. np. P. Mikłaszewicz (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz...*, *op. cit.*, s. 268 i 270.

⁵⁷ Zob. np. wyrok TSUE z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie C-618/10, *J. Calderón*, ECLI:EU:C:2012:349; wyrok TSUE z dnia 30 maja 2013 r., *Dirk Frederik Asbeek Brusse i Katarina de Man Garabito*, ECLI:EU:C:2013:341; wyrok TSUE z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, *Dziubak Raiffeisen Bank International AG*, ECLI:EU:C:2019:819.

⁵⁸ Por. np. M. Bednarek (w:) *System prawa prywatnego...*, *op. cit.*, s. 656; R. Trzaskowski: *Granice swobody kształtowania treści i celu umów obligacyjnych. Art. 353¹ k.c.*, Kraków 2005, s. 459; M. Lemkowski: *Materiałna ochrona konsumentów*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2002, z. 3, s. 84 i n.; W. Popiołek (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz...*, *op. cit.*, s. 989; Cz. Żuławska (w:) *Kodeks cywilny. Księga III. Komentarz*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2005, t. 1, s. 143; wyrok SN z dnia 29 października 2019 r., IV CSK 309/18; M. Korpalski: *Umowa kredytu denominowanego do waluty obcej. Glosa do wyroku SN z dnia 29 października 2019 r., IV CSK 309/18*, *Przegląd Sądowy* 2020, nr 7–8, s. 172 i n.; M. Szumański: *Ocena w świetle art. 385¹ KC walutowej klauzuli indeksacyjnej zamieszczonej w umowie kredytu oraz skutki uznania jej za niedozwolone postanowienie umowne*, *Mon. Praw.* 2020, nr 14, s. 764 i n.

⁵⁹ Tak np. I. Karasek-Wojciechowicz: *Wpływ niedozwolonego charakteru...*, *op. cit.*, s. 50; M. Bednarek (w:) *System prawa prywatnego...*, *op. cit.*, s. 773; P. Mikłaszewicz (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz...*, *op. cit.*, s. 271; M. Szumański: *Zakres żądania uznania postanowienia wzorca umowy za niewiążące konsumenta*, *Mon. Praw.* 2021, nr 5, s. 272.

zywnych, do powstania takich stosunków prawnych, których ustawodawca nie dopuszcza⁶⁰. Takie stanowisko coraz częściej znajduje też oparcie w orzecznictwie⁶¹, ponieważ umowa kredytu denominowanego i indeksowanego kreuje właśnie, po pozbawieniu jej klauzul abuzywnych, taki niedozwolony przez prawo stosunek prawny. Powstaje bowiem pomiędzy stronami więź prawna, która sprzeczna jest z naturą tej umowy i wolą stron. Stronom umowy kredytu denominowanego i indeksowanego chodzi bowiem o to, aby dzięki zastosowanemu mechanizmowi indeksacji ustalić kwotę kredytu w walucie i dzięki temu przyjąć oprocentowania na poziomie wyznaczonym stawką niższą opartą na stopie referencyjnej LIBOR, jak dla kredytów walutowych. Jest to istota (natura) tego instrumentu (czynności). Pozbawienie umowy tych klauzul spowoduje, że umowa nie będzie odpowiadać naturze stosunku prawnego, który chciały wykreować strony. Mimo że nadal będzie to umowa kredytu, to jednak o zupełnie innej istocie, i to takiej, której strony wcale nie zamierzały zawrzeć⁶². Chęć utrzymania umowy nie powinna przesłaniać zasady autonomii woli stron i prowadzić do związania stron umową⁶³ kredytu złotowego oprocentowanego według stawki LIBOR, którą strony wcale nie chcą być związane. Pozbawiałoby to bowiem stosunek prawny powstały po wyeliminowaniu klauzuli

⁶⁰ Uzasadnienie wyroku SO w Warszawie z dnia 3 stycznia 2020 r., XXV C 2514/19, [http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/15450500007503_XXV_C_002514_2019_Uz_2020-02-16_001](http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/15450500007503_XXV_C_002514_2019_Uz_2020-02-16_001), s. 51; I. Karasek-Wojciechowicz: *Wpływ niedozwolonego charakteru...*, *op. cit.*, s. 50; możliwości uznania umowy za nieważną w związku z zawarciem w niej postanowień abuzywnych, w świetle dyrektywy 93/13, nie wyklucza też J. Pisuliński: *Sankcja zamieszczania...*, *op. cit.*, wskazując jednocześnie na konsekwencje w postaci konieczności rozliczenia się stron z tytułu nienależnych świadczeń spełnionych w związku z nieważną umową.

⁶¹ Zob. np. wyrok SN z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, LEX nr 2744159; wyrok SN z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, LEX nr 2771344; wyrok SO w Warszawie z dnia 12 kwietnia 2021 r., I C 1416/19, LEX nr 3171122; wyrok SO w Olsztynie z dnia 22 marca 2021 r., I C 416/20, LEX nr 3162944; wyrok SO w Warszawie z dnia 10 lutego 2021 r., XXV C 2665/19, LEX nr 3165495; wyrok SO w Olsztynie z dnia 8 marca 2021 r., I C 626/20, LEX nr 3162953; wyrok SO we Wrocławiu z dnia 1 lutego 2021 r., XII C 1000/19, LEX nr 3162896; wyrok SO w Olsztynie z dnia 22 lutego 2021 r., I C 482/20, LEX nr 3162920; wyrok SO w Warszawie z dnia 29 stycznia 2021 r., II C 457/19, LEX nr 3172518; wyrok SO w Olsztynie z dnia 8 lutego 2021 r., I C 309/20, LEX nr 3162960; wyrok SO w Słupsku z dnia 20 stycznia 2021 r., I C 81/20, LEX nr 3145116; wyrok SO w Poznaniu z dnia 28 grudnia 2020 r., XII C 1914/18, LEX nr 3146301; wyrok SR w Lubinie z dnia 23 grudnia 2020 r., I C 1603/19, LEX nr 3108138; wyrok SA w Szczecinie z dnia 30 grudnia 2020 r., I ACa 138/20, LEX nr 3115000; wyrok SA w Warszawie z dnia 4 grudnia 2019 r., I ACa 442/18, LEX nr 2770377; wyrok SA w Białymstoku z dnia 15 września 2020 r., I ACa 177/19, LEX nr 3153279; wyrok SA w Łodzi z dnia 13 stycznia 2021 r., I ACa 973/20, LEX nr 3165815; wyrok SO w Warszawie z dnia 9 lipca 2020 r., II C 63/19, LEX nr 3057006 — II instancja: wyrok SA w Warszawie z dnia 22 grudnia 2020 r., V ACa 468/20; wyrok SO w Warszawie z dnia 12 marca 2020 r., I C 1368/18, LEX nr 3057018 — II instancja: wyrok SA w Warszawie z dnia 18 listopada 2020 r., I ACa 342/20; wyrok SO w Warszawie z dnia 20 lipca 2020 r., I C 136/19, LEX nr 3049464 — II instancja: SA w Warszawie z dnia 10 marca 2021 r., I ACa 427/20, LEX nr 3187441; wyrok SA w Białymstoku z dnia 20 listopada 2020 r., I ACa 291/20, LEX nr 3115017; wyrok SO w Warszawie z dnia 30 września 2020 r., XXV C 1680/16, LEX nr 3113198; wyrok SA w Katowicach z dnia 11 stycznia 2021 r., I ACa 569/20, LEX nr 3160171.

⁶² Por. np. wyrok SN z dnia 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; wyrok SN z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, LEX nr 2771344.

⁶³ Por. np. R. Trzaskowski: *Skutki sprzecznych z prawem umów obligacyjnych. W poszukiwaniu skutecznych i proporcjonalnych sankcji*, Warszawa 2013, s. 306; K. Kurosz: *Nieważność umowy kredytu na skutek wadliwego określenia warunków zmiany oprocentowania*, *Przeгляд Prawa Handlowego* (dalej: PPH) 2017, nr 1, s. 23; T. Tomczak: *Klauzule abuzywne w umowach kredytów frankowych — analiza orzecznictwa Sądu Najwyższego*, *Mon. Praw.* 2020, nr 20, s. 1074 i n.

indeksacyjnego jego sensu gospodarczego, który był podstawą zawarcia przez strony umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego. Ukształtowanie stosunku prawnego niezgodnie z jego naturą i wolą stron, w tym na podstawie art. 385¹ § 2 k.c., uznać należy za sprzeczne z art. 353¹ k.c., co w konsekwencji prowadzi do wniosku, że umowa będąca podstawą tego stosunku jest nieważna w oparciu o art. 58 § 1 k.c.⁶⁴

W orzecznictwie TSUE poruszone było również zagadnienie ewentualnego zastąpienia klauzul nieuczciwych przez dyspozytywne przepisy prawa (zagadnienie to zresztą zasługuje na odrębne opracowanie)⁶⁵. Wydaje się jednak, że takiej możliwości nie stwarzają istniejące uregulowania prawa polskiego. Przede wszystkim brak jest w prawie polskim przepisu dyspozytywnego, który mógłby zostać zastosowany w zastępstwie wyeliminowanych z umowy postanowień niedozwolonych. Próżno takiego szukać w regulacji odnoszącej się do kredytów, w tym denominowanych lub indeksowanych. Za taki przepis nie może być też potraktowany art. 358 § 2 k.c., który jako przepis ogólny prawa zobowiązań reguluje zasadę walutowości. Wskazuje on jedynie sposób przeliczania wartości waluty obcej, jeżeli suma wyrażona w tej walucie jest przedmiotem zobowiązania podlegającego wykonaniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Daje on jedynie dłużnikowi prawo do wyboru waluty spełnienia świadczenia, jeśli zobowiązanie wyrażone jest w walucie obcej. Tymczasem w odniesieniu do kredytu denominowanego i indeksowanego świadczenie kredytobiorcy zawsze ma być spełniane w złotych. Podobnie bank świadczył kwotę kredytu w złotych. Nie bez znaczenia dla możliwości zastąpienia klauzul przepisami dyspozytywnymi jest też to, czy przepisy krajowe określają zasady takiego ewentualnego zastępowania. Jak się wydaje, niektóre, lecz nie wszystkie, krajowe porządki prawne stwarzają taką możliwość⁶⁶.

Według TSUE istotna dla ewentualnych prób zastępowania klauzul nieuczciwych innymi rozwiązaniami prawnymi jest również wola konsumenta⁶⁷. To konsument jako osoba słabsza stosunku prawnego ma prawo o tym zdecydować. Zgoda konsumenta dotyczyć może zarówno wprowadzenia do umowy innych rozwiązań w miejsce zakwestionowanych klauzul, jak i pozostawienia umowy w mocy bez

---

⁶⁴ Tak też zob. G. Sikorski, M. Zejda: *Nieważność umowy kredytu denominowanego i indeksowanego — wnioski z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości*, PPH 2021, nr 7, s. 31.

⁶⁵ Takie rozwiązanie obok uznania umowy za nieważną dopuszczają np. M. Bławat, K. Pasko: *O zakresie zachowania mocy wiążącej...*, *op. cit.*, s. 23–24. Autorki wskazują też na możliwość utrzymania umowy w mocy, po usunięciu z niej klauzul abuzywnych, na podstawie art. 58 § 3 k.c. Wydaje się jednak, że pogląd ten stracił na aktualności po wyroku TSUE z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, *Dziubak Raiffeisen Bank International AG*, ECLI:EU:C:2019:819.

⁶⁶ Zob. wyrok TSUE z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie C-618/10, *J. Calderón*, ECLI:EU:C:2012:349, i wyrok TSUE z dnia 30 kwietnia 2014 r. w sprawie C-26/13, *Árpád Kásler i Hajnalka Káslerné Rábai OTP Jelzálogbank Zrt*, ECLI:EU:C:2014:282, odwołujące się odpowiednio do hiszpańskiego i węgierskiego porządku prawnego.

⁶⁷ Tak też zob. np. K. Jurzak, A. Malina, D. Piotrowski, T. Janas, J. Augustyn: *Abuzywność klauzul umownych...*, *op. cit.*, s. 12.

dokonywania w niej jakichkolwiek zmian⁶⁸. Trybunał Sprawiedliwości UE sprzeciwia się natomiast możliwości niejako automatycznego uzupełnienia umowy przez sąd krajowy. Na ten ostatni argument duży nacisk został położony w orzecznictwie TSUE, zwłaszcza zaś w wyroku odnoszącym się do polskiej umowy kredytu⁶⁹. Jest to bowiem zbieżne z podkreślanym wielokrotnie w rozstrzygnięciach TSUE również odstrasającym celem dyrektywy (art. 7 dyrektywy 93/13). Przepisy te bowiem mają skutecznie zapobiegać wprowadzaniu przez przedsiębiorców klauzul nieuczciwych. Przedsiębiorcy nie będą zaś zniechęceni do takiej praktyki, jeśli będą wiedzieć, że w razie podważenia ważności umowy z uwagi na istnienie w niej nieuczciwych klauzul umowa będzie mogła być uzupełniona postanowieniami gwarantującymi im uzyskanie zysku⁷⁰. Z tych też powodów nie można podzielić poglądów opowiadających się za między innymi wprowadzeniem do umowy przez sąd zmian, na przykład polegających na konwersji kredytu denominowanego i indeksowanego na złotowy, bez zgody konsumenta⁷¹.

Jedyną drogą utrzymania umowy, jak się wydaje zgodnie ze stanowiskiem TSUE, może więc być wola konsumenta wyrażona w sposób jednoznaczny, która spowoduje przywrócenie skuteczności klauzulem nieuczciwym, pozbawionym jej na podstawie art. 385¹ k.c. Ta możliwość, pod warunkiem że konsument dokonuje tego świadomie, wyrażana jest też w orzeczeniach SN i TSUE⁷². Zaznaczyć przy

⁶⁸ Por. np. wyrok TSUE z dnia 21 stycznia 2015 r. w połączonych sprawach *Unicaja Banco SA oraz CaixaBank SA*, C-482/13, C-484/13, C-485/13 i C-487/13, pkt 33; wyrok TSUE z dnia 30 kwietnia 2014 r., *Kásler i Káslerné Rábai*, EU:C:2014:282, pkt 82–84; wyrok SN z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, LEX nr 2771344; na taką możliwość wskazują także A. Grebieniow, K. Osajda: *Kredyty walutowe. Węzłowe zagadnienia. Studia i analizy Sądu Najwyższego. Materiały naukowe*, Warszawa 2019, s. 45, opowiadając się ostatecznie jednak za możliwością podjęcia decyzji o zastąpieniu abuzywnych klauzul samodzielnie przez sąd, celem utrzymania umowy w mocy np. poprzez zmianę kursu służącego do przeliczeń lub „przekształcenia” kredytu denominowanego i indeksowanego w złotowy (s. 49); również starsze orzecznictwo dopuszczało możliwość wprowadzenia do umowy przez sąd postanowień w miejsce ubezskutecznionych: zob. np. wyrok SN z dnia 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16, OSNC 2018, nr 7–8, poz. 79; W. Gontarski: *Przewalutowanie kredytu według kursu z dnia wypłaty kredytu jako konsekwencja niedozwolonej klauzuli — glosa do wyroku SN z dnia 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16*, LEX/el; B. Wyżykowski: *Skutki uznania abuzywności postanowienia umowy w kontroli incydentalnej*, internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny 2017, nr 8(6), s. 81 i n.; I. Karasek-Wojciechowicz: *Wpływ niedozwolonego charakteru klauzul zmiany oprocentowania lub kursu waluty na związanie stron umową kredytu (w:) Życie umowy konsumenciekiej po uznaniu jej postanowienia za nieuczciwe na tle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE*, pod red. M. Romanowskiego, Warszawa 2017, Legalis/el; Z. Kuniewicz, Z. Ofiarski: *Problem dopuszczalności przekształcenia kredytu denominowanego lub indeksowanego do waluty obcej w kredyt w walucie polskiej z uwagi na abuzywność klauzuli walutowej (uwagi na tle relacji art. 69 PrBank do art. 385¹ § 2 KC)* (w:) *Życie umowy konsumenciekiej po uznaniu jej postanowienia za nieuczciwe na tle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE*, pod red. M. Romanowskiego, Warszawa 2017, Legalis/el; oraz poglądy i wyroki przywołane w: A. Grebieniow, K. Osajda: *Kredyty walutowe. Węzłowe zagadnienia...*, op. cit., s. 47–48.

⁶⁹ Wyrok z dnia 3 października 2019 r., C-260/18, *Dziubak Raiffeisen Bank International AG*, ECLI:EU:C:2019:819 i przywołane w nim orzecznictwo TSUE.

⁷⁰ Por. wyrok TSUE z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie C-618/10, *J. Calderón*, ECLI:EU:C:2012:349.

⁷¹ Taką koncepcję zaprezentowano w literaturze polskiej: J. Mojak, T. Turski: *Dopuszczalność konwersji kredytowych zobowiązań walutowych — wybrane zagadnienia*, Zeszyty Naukowe WSEI 2017, nr 1, s. 116 i n.

⁷² Zob. np. wyrok SN z dnia 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16, i z dnia 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115, przywołane tam orzecznictwo TSUE oraz wyrok TSUE z dnia 3 października 2019 r. w sprawie C-260/18, *Dziubak Raiffeisen Bank International AG*, ECLI:EU:C:2019:819, pkt 54, 66–67; uchwała

tym trzeba, że z samej dyrektywy wniosek taki nie wynika. Nie przewiduje ona bowiem możliwości, aby konsument składał jakiegokolwiek oświadczenia celem „uratowania” umowy. Wydaje się, że motywem przyświecającym TSUE przy formułowaniu stanowiska o możliwości złożenia przez konsumenta takiego oświadczenia jest wskazanie rozwiązania, które mogłoby mieć zastosowanie wówczas, gdy stwierdzenie nieważności umowy miałyby być niekorzystne dla konsumenta.

W konsekwencji uznać trzeba, że skutkiem zastosowania w umowie kredytu indeksowanego i denominowanego klauzul abuzywnych może być stwierdzenie nieważności umowy (nieważność bezwzględna)⁷³. W doktrynie co prawda znaleźć można również poglądy wskazujące na inny skutek zastosowania takich postanowień (ich analiza wymagałaby być może szerszego omówienia). Uważa się bowiem niekiedy, że zawarcie w umowie klauzul nieuczciwych powoduje jej bezskuteczność *ex lege*⁷⁴, bezskuteczność częściową⁷⁵ lub bezskuteczność zawieszoną⁷⁶. To ostatnie zapatrywanie zostało też wyrażone w uchwale SN z dnia 7 maja 2021 r. (III CZP 6/21), stąd wydaje się konieczne poświęcenie mu nieco miejsca⁷⁷. Według tego stanowiska dopiero w momencie złożenia przez konsumenta oświadczenia, że korzysta on z ochrony udzielonej przepisami dyrektywy 93/13, umowa dotknięta bezskutecznością zawieszoną staje się ostatecznie bezskuteczna. Jeśli natomiast konsument złoży oświadczenie o nieskorzystaniu z ochrony, umowa wiąże strony, stając się niejako skuteczna⁷⁸. Tymczasem z orzeczeń TSUE, a przede wszystkim z wyroku w sprawie C-260/18 nie wynika, aby konsument miał obowiązek składać oświadczenie woli w celu objęcia go ochroną przewidzianą dyrektywą 93/13. Konsument ma bowiem, zgodnie z wyrażonym przez TSUE stanowiskiem, jedynie prawo do tego, aby zrezygnować z ochrony, czym sanować będzie nieważną umowę⁷⁹. Jeśli więc nie chce korzystać z ochrony, ma złożyć stosownej treści oświad-

SN z dnia 6 kwietnia 2018 r., III CZP 114/17, OSNC 2019, nr 3, poz. 26; wyrok SN z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, LEX nr 2771344; zob. też M. Szumański: *Eliminacja abuzywnej klauzuli waloryzacyjnej umowy kredytu indeksowanego do franka szwajcarskiego*, Mon. Praw. 2021, nr 2, s. 103 i n.

⁷³ Zob. np. M. Safjan (w:) *Kodeks cywilny*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–449*¹⁰, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2011, s. 335 i n.

⁷⁴ Zob. E. Łętowska: *Ochrona niektórych praw konsumentów. Komentarz*, Warszawa 2001, s. 100.

⁷⁵ Zob. Z. Radwański (w:) *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. Z. Radwańskiego, Warszawa 2002, s. 439.

⁷⁶ Tak R. Trzaskowski: *Skutki sprzecznych z prawem umów obligacyjnych...*, *op. cit.*, s. 607 i n.

⁷⁷ Szerzej na temat poszczególnych sankcji wadliwych czynności prawnych zob. np. A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk: *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1996, s. 301 i n.

⁷⁸ Zob. np. uchwała SN z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, https://www.sn.pl/orzecznictwo/SitePages/Najnowsze_orzeczenia.aspx?ItemSID=1489-301f4741-66aa-4980-b9fa-873e90506a11&ListName=Zagadnienia_prawne; R. Trzaskowski: *Skutki sprzecznych z prawem umów obligacyjnych...*, *op. cit.*, s. 597–605; *idem* (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. J. Gudowskiego, Warszawa 2018, t. 3, s. 323–324; M. Krajewski: *Nowe spojrzenie na niektóre sankcje w prawie umów konsumenckich* (w:) *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu*, pod red. M. Boratyńskiej, Warszawa 2016, s. 598–600.

⁷⁹ Zob. szerzej np. J. Czabański: *Glosa do uchwały SN z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21*, <https://pomocfrankowiczom.pl/?p=1369>, s. 4.

czenie. Z przepisów dyrektywy nie wynika też taki skutek (bezskuteczność, w tym zawieszona) zamieszczenia w umowie klauzul abuzywnych. Dyrektywa nie postuluje się terminem bezskutecznej czynności. Mimo że nie stanowi też o stwierdzeniu nieważności umowy, uważa się jednak, że „unieważnienie” umowy na podstawie przepisów dyrektywy ma podobny charakter. Przemawia za tym też fakt, że unieważnienie umowy na podstawie przepisów dyrektywy następuje ze skutkiem *ex tunc*⁸⁰. Warto też zwrócić uwagę, że bezskuteczność zawieszona ma miejsce wówczas, gdy to przepis prawa przewiduje konieczność dokonania dodatkowej czynności (najczęściej zgody) „uskuteczniającej” czynność prawną (np. art. 18 k.c., art. 103 k.c.)⁸¹.

7. INNE PRZYCZYNY NIEWAŻNOŚCI

Mimo że tematem niniejszego artykułu jest wpływ zawarcia w umowie kredytu denominowanego i indeksowanego klauzul nieuczciwych na jej obowiązywanie, nie sposób nie zauważyć, analizując to zagadnienie, że ważność tych umów może być kwestionowana również na podstawie innych (samoistnych) podstaw, dlatego wydaje się, że warto je zasygnalizować.

Nie wchodząc w szczegóły, wyrazić można wątpliwość co do zgodności takich umów z art. 69 ust. 2 pkt 2 i 5 pr. bank. Przepis ten wymaga, aby w umowie kredytu znalazły się postanowienia określające kwotę kredytu i wysokość oprocentowania. Wydaje się, że wymogi te nie są spełnione w ramach umów kredytu denominowanego i indeksowanego spotykanych w obrocie, zwłaszcza tych zawieranych do 2011 r. Cechą charakterystyczną tych umów jest różnica pomiędzy kwotą kredytu wypłaconą w złotych a faktycznie podlegającą spłacie w złotych. Kredytobiorca spłaca więc inną kwotę, niż otrzymał. Różnica zależy jedynie do kursu ustalonego przez bank. Nie jest on znany w momencie zawarcia umowy. Na ten czas nie jest więc również określona kwota kredytu (wypłaconego i spłacanego). To może przesądzać, w świetle art. 58 § 1 k.c., o nieważności takich umów. Dziś na przeszkodzie do uznania trafności tego poglądu stoją przepisy wskazujące na możliwość zawierania umów kredytu denominowanego i indeksowanego zawarte w art. 69 ust. 2 pkt 4a, ust. 3 pr. bank.⁸², których dalsze obowiązywanie, w świetle omawianych zagadnień, wymagałoby być może zastanowienia.

⁸⁰ Zob. np. H. Cieplą: *Dochodzenie roszczeń z umów kredytów frankowych. Praktyka, orzecznictwo, pytania i odpowiedzi*, Warszawa 2021, LEX, s. 109.

⁸¹ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk: *Prawo cywilne...*, *op. cit.*, s. 304; J. Czabański: *Glosa do uchwały SN z dnia 7 maja 2021 r....*, *op. cit.*, s. 3.

⁸² Także w przepisach wspomnianych na początku opracowania — ustaw o kredycie konsumenckim i o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami.

W odniesieniu do kredytów denominowanych i indeksowanych wysokość kwoty udzielonego kredytu i kwoty kredytu przypadającej do spłaty oraz wartość konkretnej raty odsetkowej są określane według kryteriów wskazanych w umowie — kursu ustalonego jednostronnie przez bank. Co prawda dopuszcza się w literaturze możliwość ustalenia kwoty zobowiązania w przyszłości, również przez jedną ze stron stosunku prawnego, jednak może się to odbywać jedynie na podstawie kryteriów obiektywnych, a nie arbitralnej decyzji jednej ze stron. Rozwiązanie przeciwne, zgodnie z którym to jedna ze stron umowy wyznacza zakres świadczenia drugiej strony według sobie tylko znanych kryteriów, uznać zaś należy za wycho-
dzące poza zakres swobody umów⁸³ i jako takie za nieważne w świetle treści art. 58 § 1 k.c.⁸⁴ Postanowienia te zresztą nie tylko naruszają zasadę swobody umów, interes konsumenta i nie są zgodne z dobrymi obyczajami. Są bowiem również sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, przez co na podstawie art. 58 § 2 k.c. mogą być podstawą do uznania umowy za nieważną. Kredytobiorca obciążony jest bowiem nieograniczonym kwotowo ryzykiem spłaty kredytu⁸⁵.

Rozważenia wymagałoby też, czy za podstawę unieważnienia umowy kredytu denominowanego i indeksowanego nie mogą być uznane przepisy ustawy z dnia 23 sierpnia 2007 r. o zwalczaniu nieuczciwych praktyk rynkowych⁸⁶. Zgodnie bowiem z art. 12 ust. 1 pkt 4 tej ustawy w razie dokonania nieuczciwej praktyki rynkowej konsument ma prawo żądania naprawienia wyrządzonej szkody na zasadach ogólnych, w szczególności żądania unieważnienia umowy z obowiązkiem wzajemnego zwrotu świadczeń oraz zwrotu przez przedsiębiorcę kosztów związanych z nabyciem produktu⁸⁷. Zgodnie zaś z art. 4 ust. 1 i 2 ustawy praktyka rynkowa stosowana przez przedsiębiorców wobec konsumentów jest nieuczciwa, jeżeli jest sprzeczna z dobrymi obyczajami i w istotny sposób zniekształca lub może zniekształcić zachowanie rynkowe przeciętnego konsumenta przed zawarciem umowy dotyczącej produktu, w trakcie jej zawierania lub po jej zawarciu. W szczególności za taką nieuczciwą praktykę uznaje się praktykę rynkową wprowadzającą w błąd oraz agresywną prak-

⁸³ H. Cieplą: *Dochodzenie roszczeń z umów kredytów frankowych...*, *op. cit.*, rozdział 1, pkt 1.3, s. 29.

⁸⁴ Zob. np. W. Czachórski: *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2009, s. 63–64; M. Safjan (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2015, t. I, art. 353, nb 15; W. Borysiak (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2017, t. 3a, s. 20–22; R. Trzaskowski: *Granice swobody kształtowania treści i celu umów obligacyjnych. Art. 353¹ k.c.*, Kraków 2005, s. 334 i n.; Z. Radwański, A. Olejniczak: *Zobowiązania*, Warszawa 2014, nb 102, oraz T. Dybowski, A. Pyrżyńska (w:) *System prawa prywatnego*, t. 5, *Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. E. Łętowskiej, Warszawa 2013, s. 205; wyrok SN z dnia 22 maja 1991 r., III CZP 15/91, OSNC 1992, nr 1, poz. 1.

⁸⁵ Do takich wniosków dochodzą też sądy rozpatrujące sprawy z powództwa kredytobiorców — zob. orzeczenia publikowane na portalu orzeczeń, w tym np. wyrok SO w Warszawie z dnia 3 stycznia 2020 r., XXV C 2514/19, [http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/154505000007503_XXV_C_002514_2019_Uz_2020-02-16_001](http://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/154505000007503_XXV_C_002514_2019_Uz_2020-02-16_001).

⁸⁶ T.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 2070.

⁸⁷ Por. B. Lackoroński: *Zmiany kursu franka szwajcarskiego a sytuacja prawna kredytobiorców — wybrane zagadnienia*, *Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu* 2015, nr 1(45); P. Bednarczyk: *Żądanie unieważnienia umowy — próba wykładni art. 12 ust. 1 pkt 4 ustawy z 23.8.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym*, *Mon. Praw.* 2020, nr 14, s. 742 i n.

tykę rynkową, a także stosowanie sprzecznego z prawem kodeksu dobrych praktyk. Zgodnie zaś z art. 5 ustawy praktykę rynkową uznaje się za działanie wprowadzające w błąd, jeżeli działanie to w jakikolwiek sposób powoduje lub może powodować podjęcie przez przeciętnego konsumenta decyzji dotyczącej umowy, której inaczej by nie podjął. Gdyby uznać, że działanie banku spełnia te przesłanki, możliwe byłoby szukanie podstawy prawnej unieważnienia umowy kredytu denominowanego i indeksowanego poprzez art. 12 ustawy o nieuczciwych praktykach rynkowych.

W literaturze czynione są także próby uznania kredytów denominowanych i indeksowanych jako czynności prawnych, w które wkomponowany jest instrument finansowy (swap walutowo-procentowy)⁸⁸. Odnotować w tym zakresie trzeba również orzeczenia sądowe⁸⁹. Przyjęcie takiej koncepcji oznacza konieczność stosowania do tych umów nie tylko dyrektywy 93/13, lecz także przepisów adresowanych wprost do takich instrumentów, które w sposób bardziej skomplikowany rozbudowują między innymi obowiązki informacyjne podmiotu stosującego podobne instrumenty⁹⁰. Uznanie takiej konstrukcji umowy kredytu denominowanego i indeksowanego wymuszać będzie odpowiedź na pytanie, czy jest ona możliwa do stosowania w świetle art. 353¹ k.c., a więc czy umowa kredytu będzie ważna. Cel stosowania instrumentów finansowych jest bowiem zupełnie inny niż kredytu. Kredytobiorca, decydując się na zawarcie z bankiem umowy kredytu hipotecznego denominowanego lub indeksowanego do waluty obcej, chce sfinansować ze środków pozyskanych od banku budowę domu lub zakup mieszkania dla swoich potrzeb. Nie chce zakupić waluty i dokonywać operacji z zakresu rynku finansowego, które jeszcze narażają go na ryzyko zwrotu bankowi nawet kilkakrotności otrzymanej kwoty. Taki cel eliminuje, jak się wydaje, możliwość wzbogacenia umowy kredytu o postanowienia charakterystyczne dla instrumentu finansowego, bowiem jest to sprzeczne z naturą umowy kredytu. Wykluczałby on więc również dopuszczalność stosowania umowy kredytu denominowanego i indeksowanego, gdyby uznać je za czynności, których elementem jest instrument finansowy.

8. PODSUMOWANIE

W konsekwencji trzeba stwierdzić, że zastosowane w umowie kredytu indeksowanego i denominowanego klauzule odnoszące się do indeksacji, jeśli nie zostały uzgodnione indywidualnie i kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób

⁸⁸ Por. szerzej np. J. Zemke: *Zarządzanie w warunkach ryzyka kredytu hipotecznego indeksowanego walutą obcą* (w:) T. Czerwińska, A.Z. Nowak: *Rynek kapitałowy — szanse i bariery*, Warszawa 2017.

⁸⁹ Zob. wyrok SO w Warszawie z dnia 21 grudnia 2020 r., XXVI GC 586/20, LEX nr 3144759.

⁹⁰ Dyrektywa 2004/39/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych zmieniająca dyrektywę Rady 85/611/EWG i 93/6/EWG i dyrektywę 2000/12/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 93/22/EWG, Dz. Urz. UE L 145 z 30.04.2004 r., s. 1–44.

sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy, nie są dla niego wiążące. Jeśli uznać je za określające główne świadczenia stron o ich nieuczciwości, możemy mówić, jeśli sformułowane są w sposób niejednoznaczny. Zaistnienie przesłanek określonych w art. 385¹ k.c. w odniesieniu do klauzul indeksacyjnych powoduje możliwość stwierdzenia nieważności całej umowy, jeśli bez nich nie da się jej wykonać. Taki wniosek płynie z analizy przepisów prawa krajowego rozpatrywanych z perspektywy prawa europejskiego, w szczególności art. 58 k.c., art. 353¹ k.c. oraz art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13. Umowa po wyeliminowaniu tych klauzul byłaby bowiem sprzeczna z naturą stosunku prawnego, który chciały nawiązać strony, i z ich wolą.

Możliwe jest również wskazanie innych podstaw nieważności umowy kredytu denominowanego i indeksowanego, w oparciu o istnienie w nich klauzul indeksacyjnych. Można bowiem poszukiwać sprzeczności tych klauzul z przepisami prawa bankowego określającymi treść umowy kredytu lub uznać je za przekroczenie granic zasady swobody umów. Możliwe jest szukanie argumentów pozwalających na stwierdzenie ich niezgodności z zasadami współżycia społecznego, niezależnie albo nawet z pominięciem rozpatrywania ich abuzywności. Wydaje się, że także inne uregulowania prawne mogą być podstawą unieważnienia umowy kredytu denominowanego i indeksowanego. Takie rozwiązania zawarte są w ustawie o nieuczciwych praktykach rynkowych. W literaturze wyrażane jest też zdanie, że w umowy kredytu indeksowanego i denominowanego wbudowany jest instrument finansowy w postaci swapa walutowo-procentowego⁹¹. Potwierdzenie takiego charakteru tych umów mogłoby również mieć wpływ na ocenę ich ważności. Te zagadnienia zostały w niniejszym artykule jedynie zasygnalizowane (przedmiotem rozważań jest w nim wpływ istnienia w umowie kredytu postanowień abuzywnych na jej ważność). Wymagają one bowiem jeszcze szczegółowego rozważenia i analizy.

BIBLIOGRAFIA

- Bednarczyk P.: *Żądanie unieważnienia umowy — próba wykładni art. 12 ust. 1 pkt 4 ustawy z 23.8.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym*, Mon. Praw. 2020, nr 14.
- Bednarek M.: *Skutki prawne wadliwego sformułowania klauzuli zmiennego oprocentowania w umowie kredytowej (przyczynek do dyskusji)*, Studia Prawa Prywatnego 2017, z. 2, <https://czasopisma.beck.pl/studia-prawa-prywatnego/artukul/skutki-prawne-wadliwego-sformulowania-klauzuli-zmiennego-oprocentowania-w-umowie-kredytowej-przyczynek-do-dyskusji/>.
- Bednarek M. (w.): *System prawa prywatnego*, t. 5, *Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. E. Łętowskiej, Warszawa 2006.

---

⁹¹ Por. J. Zemke: *Zarządzanie w warunkach ryzyka...*, op. cit.

- Bednarczyk P.: *Żądanie unieważnienia umowy — próba wykładni art. 12 ust. 1 pkt 4 ustawy z 23.8.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym*, Mon. Praw. 2020, nr 14.
- Biernat S.: *Wykładnia prawa krajowego zgodnie z prawem Wspólnot Europejskich (w:) Implementacja prawa integracji europejskiej w krajowych porządkach prawnych*, pod red. C. Mika, Toruń 1998.
- Bławat M., Pasko K.: *O zakresie zachowania mocy wiążącej umowy po eliminacji klauzul abuzywnych*, TPP 2016, nr 3.
- Bolecki A.: *Modyfikacja klauzul abuzywnych w trybie tzw. jednostronnej zmiany umowy a naruszenie zbiorowych interesów konsumentów*, Studia Prawa Prywatnego 2018, z. 3, <https://czasopisma.beck.pl/studia-prawa-prywatnego/artukul/modyfikacja-klauzul-abuzywnych-w-trybie-tzw-jednostronnej-zmiany-umowy-a-naruszenie-zbiorowych-interesow-konsumentow/>.
- Borysiak W. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3a, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2017.
- Brzozowski A. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Legalis 2018.
- Burzyńska M.: *Ustawa antyspreadowa (w:) Problemy współczesnej bankowości. Zagadnienia prawne*, pod red. W. Góralczyka, Warszawa 2014.
- Ciepla H.: *Dochodzenie roszczeń z umów kredytów frankowych. Praktyka, orzecznictwo, pytania i odpowiedzi*, Warszawa 2021.
- Czabański J.: *Glosa do wyroku SN z 14 maja 2015 r., II CSK 768/14*, Palestra 2016, z. 1–2.
- Czabański J.: *Glosa do uchwały SN z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21*, <https://pomocfrankowiczom.pl/?p=1369>.
- Czabański J.: *Walutowe klauzule waloryzacyjne w umowach kredytów hipotecznych. Analiza problemu*, Palestra 2016, z. 6.
- Czachórski W.: *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2009.
- Dąbrowska P.: *Skutki orzeczenia wstępnego Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*, Warszawa 2006.
- Dybowski T., Pyrzyńska A. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 5, *Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. E. Łętowskiej, Warszawa 2013.
- Dybowski T., Pyrzyńska A. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 5, *Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. E. Łętowskiej, Warszawa 2006.
- Gontarski W.: *Przewalutowanie kredytu według kursu z dnia wypłaty kredytu jako konsekwencja niedozwolonej klauzuli — glosa do wyroku SN z dnia 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16*, LEX/el.
- Gorzko P.: *Zagadnienia dopuszczalności stosowania oraz abuzywności bankowych klauzul o zmiennym oprocentowaniu*, TPP 2012, nr 3.
- Grebieniow A., Osajda K.: *Kredyty walutowe. Węzłowe zagadnienia. Studia i analizy Sądu Najwyższego. Materiały naukowe*, Warszawa 2019.

- Jabłoński M., Koźmiński K.: *Bankowe kredyty waloryzowane do kursu walut obcych w orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2018.
- Jagielska M.: *Niedozwolone klauzule umowne (w:) Europejskie prawo konsumenckie a prawo polskie*, pod red. E. Nowińskiej, P. Cybuli, Kraków 2005.
- Jagielska M., Podgórski K., Sługocka-Krupa E.: *Dochodzenie roszczeń konsumenckich. Nowy ład dla konsumentów*, Warszawa 2020.
- Jurzak K., Malina A., Piotrowski D., Janas T., Augustyn J.: *Abuzywność klauzul umownych w świetle wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie C-260/18*, TPP 2021, nr 2.
- Karasek-Wojciechowicz I.: *Wpływ niedozwolonego charakteru klauzuli na związanie stron umową*, TPP 2018, nr 2.
- Karasek-Wojciechowicz I.: *Wpływ niedozwolonego charakteru klauzul zmiany oprocentowania lub kursu waluty na związanie stron umową kredytu (w:) Życie umowy konsumenckiej po uznaniu jej postanowienia za nieuczciwe na tle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE*, pod red. M. Romanowskiego, Warszawa 2017.
- Karaszewski G. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. J. Ciszewskiego, P. Nazaruka, Warszawa 2019.
- Kohutek K.: *Kontrola treści ogólnych warunków umów handlowych na tle nowelizacji kodeksu cywilnego w dziedzinie ochrony konsumenta*, Prawo Bankowe 2000, nr 12.
- Konieczny T. (w:) *Przewodnik frankowicza*, pod red. J. Czabańskiego, T. Koniecznego, M. Korpalskiego, Warszawa 2020.
- Korpalski M.: *Umowa kredytu denominowanego do waluty obcej. Glosa do wyroku SN z dnia 29 X 2019 r., IV CSK 309/18*, Przegląd Sądowy 2020, nr 7–8.
- Krajewski M.: *Nowe spojrzenie na niektóre sankcje w prawie umów konsumenckich (w:) Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu*, pod red. M. Boratyńskiej, Warszawa 2016.
- Kuniewicz Z., Ofiarski Z.: *Problem dopuszczalności przekształcenia kredytu denominowanego lub indeksowanego do waluty obcej w kredyt w walucie polskiej z uwagi na abuzywność klauzuli walutowej (uwagi na tle relacji art. 69 PrBank do art. 385¹ § 2 KC) (w:) Życie umowy konsumenckiej po uznaniu jej postanowienia za nieuczciwe na tle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE*, pod red. M. Romanowskiego, Warszawa 2017.
- Kurosz K.: *Nieważność umowy kredytu na skutek wadliwego określenia warunków zmiany oprocentowania*, PPH 2017, nr 1.
- Lackoroński B.: *Zmiany kursu franka szwajcarskiego a sytuacja prawna kredytobiorców — wybrane zagadnienia*, Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu 2015, nr 1(45).
- Lemkowski M.: *Materialna ochrona konsumentów*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 2002, z. 3.

- Łętowska E.: *Ochrona niektórych praw konsumentów*, Warszawa 2001.
- Łętowska E.: *Prawo umów*, Warszawa 2002.
- Mikłaszewicz P. (w.): *Komentarze prawa prywatnego*, t. 7, *Prawo konsumenckie*, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2019.
- Mikłaszewicz P. (w.): *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. K. Osajdy, Warszawa 2017.
- Mojak J., Turski T.: *Dopuszczalność konwersji kredytowych zobowiązań walutowych — wybrane zagadnienia*, Zeszyty Naukowe WSEI 2017, nr 1.
- Nowacki A.: *Dopuszczalność posłużenia się w umowie kredytu oraz umowie pożyczki klauzulą waloryzacyjną*, Monitor Prawa Bankowego 2020, nr 10.
- Ofiarski Z.: *Prawo bankowe. Komentarz*, LEX 2013.
- Pecyna M.: *Kontrola wzorców poza obrotem konsumenckim*, Kraków 2003.
- Pisuliński J.: *Sankcja zamieszczenia w umowie niedozwolonego postanowienia w świetle dyrektywy 93/13/EWG i orzecznictwa TSUE (w:) Życie umowy konsumenckiej po uznaniu jej postanowienia za nieuczciwe na tle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE*, pod red. M. Romanowskiego, Warszawa 2017.
- Popiołek W. (w.): *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2005.
- Radwański Z., Olejniczak A.: *Zobowiązania*, Warszawa 2014.
- Rapacki Ł.: *The Principle of European Law Primacy: Polish Perspective (w:) Prawo europejskie w dobie reform. European Law Towards Reform*, pod red. A. Kołtunowskiej, W. Maciejewskiego, A. Zawidzkiej, Warszawa–Maastricht 2008.
- Safjan M. (w.): *Kodeks cywilny*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2011.
- Safjan M. (w.): *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2015.
- Sikorski G.: *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2015.
- Sikorski G., Zejda M.: *Nieważność umowy kredytu denominowanego i indeksowanego — wnioski z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości*, PPH 2021, nr 7.
- Sikorski G.: *Wpływ zamieszczenia w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego klauzul niedozwolonych na dalszy jej byt, w świetle wyroku TSUE w sprawie C-260/18 (w:) Reklamacje, mediacje i inne postępowania w sprawach konsumenckich*, pod red. Z. Długosza, K. Podgórskiego, E. Sługockiej-Krupy, Warszawa 2021.
- Skory M.: *Klauzule abuzywne w polskim prawie ochrony konsumenta*, Kraków 2005.
- Szumański M.: *Eliminacja abuzywnej klauzuli waloryzacyjnej umowy kredytu indeksowanego do franka szwajcarskiego*, Mon. Praw. 2021, nr 2.
- Szumański M.: *Ocena w świetle art. 385¹ KC walutowej klauzuli indeksacyjnej zamieszczonej w umowie kredytu oraz skutki uznania jej za niedozwolone postanowienie umowne*, Mon. Praw. 2020, nr 14.

- Szumański M.: *Zakres żądania uznania postanowienia wzorca umowy za niewiążące konsumenta*, Mon. Praw. 2021, nr 5.
- Śmiałek P.: *Kredyty frankowe a abuzywne klauzule waloryzacyjne*, Palestra 2018, z. 6.
- Śmigiel M.: *Wzorce umów jako czynnik kształtujący zobowiązaniowe stosunki prawne — ewolucja instytucji (w:) O źródłach i elementach stosunków cywilnoprawnych. Księga pamiątkowa ku czci prof. A. Kleina*, pod red. E. Gniewka, Kraków 2000.
- Tomczak T.: *Klauzule abuzywne w umowach kredytów frankowych — analiza orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Mon. Praw. 2020, nr 20.
- Trzaskowski R.: *Granice swobody kształtowania treści i celu umów obligacyjnych. Art. 353¹ k.c.*, Kraków 2005.
- Trzaskowski R. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 3, pod red. J. Gudowskiego, Warszawa 2018.
- Trzaskowski R.: *Skutki sprzecznych z prawem umów obligacyjnych. W poszukiwaniu skutecznych i proporcjonalnych sankcji*, Warszawa 2013.
- Węgrzynowski Ł.: *Dopuszczalność uznania klauzuli indeksacyjnej (denominacyjnej) zawartej w umowie kredytu frankowego za postanowienie umowne określające główne świadczenie stron w ramach kontroli abuzywnej*, LEX/el. 2020.
- Węgrzynowski Ł.: *Niedozwolone postanowienia umowne jako środek ochrony słabszej strony umowy obligacyjnej*, Warszawa 2006.
- Wolter A., Ignatowicz J., Stefaniuk K.: *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1996.
- Wyżykowski B.: *Skutki uznania abuzywności postanowienia umowy w kontroli incydentalnej*, internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny 2017, nr 8(6).
- Zagrobelny K. (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2017.
- Zemke J.: *Zarządzanie w warunkach ryzyka kredytu hipotecznego indeksowanego walutą obcą (w:) T. Czerwińska, A.Z. Nowak: Rynek kapitałowy — szanse i bariery*, Warszawa 2017.
- Zoll F. (w:) *Prawo bankowe. Komentarz*, t. 2, pod red. F. Zolla, Kraków 2005.
- Żuławska Cz. (w:) *Kodeks cywilny. Księga III. Komentarz*, t. 1, pod red. K. Pietrzykowskiego, Warszawa 2005.

Słowa kluczowe: kredyt indeksowany, kredyt denominowany, kredyt hipoteczny, kredyt frankowy, postanowienia abuzywne, klauzula indeksacyjna, nieuczciwe postanowienia umowne, nieważność umowy kredytu, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

GRZEGORZ SIKORSKI

INVALIDITY OF AN INDEXED AND DENOMINATED BANK LOAN
AGREEMENT AS RESULT OF USING UNFAIR TERMS

S u m m a r y

In the article, the issue of abusiveness of clauses relating to the conversion of zlotys into currency and vice versa is analyzed. Such clauses are contained in indexed and denominated loan agreements. The author analyzes the impact of such clauses on the validity of the contract. It is considered whether a court has powers to declare a loan agreement that contains provisions violating Art. 385¹ of the Civil Code and the provisions of Directive 93/13 null and void. Reference is made in this respect not only to the views expressed in the literature on the subject but also in judicial decisions and a judgment of the CJEU referring directly to the Polish borrower's case. The text also indicates possible other legal bases allowing for the recognition of a denominated and indexed credit agreement with indexation clauses as invalid.

Keywords: indexed banks loan, denominated banks loan, mortgage loan, franc loan, abusive provisions, index clause, unfair contract terms, invalidity of the loan agreement, Court of Justice of the European Union.

